

BOQONNAA LAMA

GOSOOTA OROMOO ARSII

Gosoonni Oromoo Arsii qubsumni isaanii akkuma asii olitti jechuun boqonnaa tokko jalatti ibsetti, baay’innaan godinaalee Arsii bahaa, Arsii lixaa, Baalee, Harargee aanaa Hawwii Guddinnaa akkasumas Shawaa bahaa keessatti gara bahaatiin yoo argaman, baay’inni isaanii yeroo ammaa gara naannoo dhibba afurii fi shantamaa (450) ol akka ta’e tilmaamama.

Dabalataan ilmi Raayyaa Mandoo Arsee ammoo naannoo mootummoota kibbaa keessatti Hadiyyaa jedhamuun ka maqaan isaa beekkamu obboleessa **torban manna akka ta’e ibsinee ture. Gosa Hadiyyaa kanas warra Mannaa kan** Arsii lixaa keessatti argamuun wolbira qabuun gadi-fageenyaan xiinxallamanii haaluma armaan oliitti boqonnama duraa, kan reefuu maqaa dhoofne keessatti ibsameen kan kaayame ta’a.

Gosoota Hangafoota Ilmaan Arsii wolduraa duubaan:

1. Heebanoo,
2. Daawwee,
3. Gamboo,
4. Eekkaa fi
5. Arroojjii fa’a.

Heebanoon ilmaan 9 qaba. heebano ilma liibaniiti. Ilmaan liibanii keessaa hangafni utoolee jedhama. Utooleen ilmaan lama yommuu qabaatu jarri kunis Qaafituu fi Eekkaa dha.

Bakka Qubannaa fi Hayyoota Beekkamoo Gosootaa

Seenaa ummata Oromoo akka walii galaa fi kan Arsii *Sikkoo fi Mandoo* akka dhuunfaatti gosti iddoo ol'aanaa qaba. Kanaaf, kan sirna gadaa keessatti nama gosa hin qabneefis gosti kan kennamu. Anis barreessan kitaaba kanaa gosa sirritti beeku gosa tiyyarraa jalqabee gosoota Oromoo Arsii hundaa tokko tokkoon eeruu barbaada.

1) Aabennaa

Warri gosa Aabennaa Arsii Dodola keessa yoo jiraatan.

Hayyoonni beekkamoon isaanii

- Mootii Waaqoo Duullee,
- H/Hasanoo Nuuree,
- Roobaa Hasanoo,
- Ganamoo Roobaa fa'a maqaa kaasuu dandeenna.

2) Aallagee

Gosti Aallagee naannoo Dodolaa olla magaalaa xiqqoo Nageellee meexamaa fi aanaalee biraa keessa akka jiran hubannee jirra.

Isaanis namoota gosaa beekkamoo yeroodhaaf maqaadhawuu hin dandeenne qabaachuun isaanii shakkii hin qabu.

Hayyuu gosaa kan akka

- ✓ H/Buuqee Jaarraa fi
- ✓ H/Duubee Galgaluu,
- ✓ Sulxii...fi ka akka
- ✓ Bakuu Buuqee faa maqaa kaasuun ni danda'ama.

3) Abbakara

Gosti Abbakaraa magaalaa Dodolaatii fi Diinsho keessatti hedduminnaan jiraatu.

Mootoleen Gosa keessaa

- ✓ Jaarraa Heebboo fi
- ✓ Dheekkoo Habsuu
- ✓ Darmoo Jolee
- ✓ Huseen Darmoo
- ✓ Aloo Darmoo
- ✓ Hasan Aloo
- ✓ Saddiiqoo Aloo
- ✓ H/Qaaduu Kadiir
- ✓ Sh/Xaahir Qaasim
- ✓ Anshaa Jaarsoo

- ✓ Muhaammad Amboo
- ✓ Amaan Muddaa
- ✓ Artistii fi Gooticha Umar Suleeyman
- ✓ Jaarsoo Habsuu faa akka fakkeennatti fudhachuu dandeenna.

4) Abbiyyuu

Gosti Abbiyyuu aanaa Dodolaa keessa haga tokko kan jiran yoo ta'uu aanaalee Arsii kan biraa keessallee akka jiran hubannee jirra.

Mootolee gosa Abbiyyuu keessaa

- ✓ Boora Waashoo,
- ✓ Fattoo Hannaagee,
- ✓ Duubee Fattoo
- ✓ Anshoo Bulbuloo
- ✓ K/Tulluu Mandooyyuu
- ✓ Hasanoo Daaluu fa'a maqaa kaasuu dandeenna.

Kanneen armaan olitti ibsaman hayyoota adda duree gosaa yoo ta'an, warri asii gaditti argamullee **namoota beekkamoo gosa Abbiyyuu** yeroo ammaa fi kan duriiti: -

- Baatii Ukkumee,

- Burqaa Baatii,
- Goobana Tuwwoo,
- Goobana Bulbuloo,
- Qaasim Fattoo fi
- Qaasim Duubee Fattoo fa'a kaasuu dandeenna.

5) Abboosa

Arsii aanaalee Kofalee fi Adaabbaa, godina sh/bahaa naannawa Magaalaa xiqqitti Abboosa jedhamtuutti argama akkasumas aanaa Heexosaa gandoota: - Seeroo, Ankattoo fi baddaa Qixiibe keessa jiraatu.

Manguddoo gosaa kan akka:

- ✓ Gammadaa Shoottoo,
- ✓ Gadaa Abbaasoo,
- ✓ H/Abdullaahii Ganamoo
- ✓ H/Saanii Ganamoo
- ✓ H/Abdulqaadir Ganamoo
- ✓ H/Saadiq Ganamoo

6) Abburee

Abbureen gosa beekkamtuu naannoo shaashamannee,

- Zuwaay Dugda'aa,
- Bulbulaa, Siraaroo,

- Shaalla fi aanaa
- Heexosaa ganda Guurii Xuullichaa keessa baay'inaan jiraatu.

Namoota beekkamoo Abburee keessaa

- ✓ H/Baatii Elemoo,
- ✓ Tasii Leenjiso,
- ✓ Faqoo Wajagoo fi
- ✓ Bunttee Ida'oo akkasumas
- ✓ Qaasim Garee kaasuu dandeenna.

7) Aboosara

Gosti tun gosoota aanaalee godinoota Arsii hunda keessa jiran keessa tokko. Yeroo ammaa kana baay'inaan kan jiraatan naannoo fi aanaa Boqqojjii fi Sirkaa keessa. Isaanis akkuma gosoota biraa **Mootolee fi hayyuu ittiin bulan kan akka**

- H/Aliyyii Arsii tii fi
- Mahaammad Amaan Aliyyii faa qabu.

8) Adaabbaa

Gosti tun gosoota aanaalee godinoota Arsii sadiinii keessa jiran keessa tokko. Yeroo ammaa kana Baay'inaan kan jiraatan Aanaa fi magaalaa Adaabbaa keessa heddumminaan jiru.

Mootolee fi hayyuu ittiin bulan kan akka

- Jinjimoo Waayyuu,
- Abdullaah Duulaa
- Maammaa Jaarsoo
- Jaarsoo Jinjimoo,
- Duulaa Jinjimoo fi

9) Adamoonyee

Adamoonyenis gosa baldhaa ta'uu isaatiin godinoota ilmaan Arsii lamaanii kan Sikkoo fi Mandoo keessa aanaalee gara garaa keessa faca'anii jiraatu. Kana malees akkaataa sirna gadaa keessatti gosa Awaa /qaalluu warra gadaa eebbisu warra Hasana Gurree irraa hore. Isaan keessaa: -

≡ **A/lixaa** ... Aanaa Shaashamannee fi Kofalee

≡ **A/bahaa**...Aanaa Heexosaa, Magaalaa Itayyaa fi naannawa isii keessa

≡ **Baale** ...Aanaalee garagaraa keessa akka jiran yeroo qormaata kitaaba kanaa godhaa turetti argee jira.

Mootota gosa Adamoonyee keessaa

- ✓ Diniqoo Danboobaa
- ✓ Dr. Jamaal Gishee
- ✓ Ahmad Gishee

- ✓ Shubbisaa Gishee
- ✓ Shubbisaa Baammee
- ✓ Sheek Xaahir Abdulqaadir
- ✓ Huseenaa Gishee
- ✓ H/Ayyuub Dawaanoo Gishee
- ✓ Dawaanoo Gishee
- ✓ Imaanaa Gishee
- ✓ H/Kadiir Nuuree faa maqaa dhahuu yoo ta'e malee akkaataa baay'ina isaanitiin hundaa waamun hin danda'amu.

10) Adaree

Adareen gosoota naannoo *Zuwaay Dugda'aa* jiran keessa tooko. Namoota gosaa keessa odeeffannoo gosa Adaree kan naa kenne obbo Jiloo Dhaqqaboo maqaa isaanii yoo eere natti tola.

11) Agaarfaa

Gosti Agaarfaa gosoota Arsii aanaalee godinoota Arsii lamaanii keessa faffaca'anii jiran keessa tokko fi irra caalaa aanaa *Agaarfaa* keessa jiraatu.

Mootii fi hayyuu ittiin bulan kan akka

- ✓ Abdurroo Bakaree,
- ✓ H/Ibraahim Bakaroo fi sheekkota Harroo fa'a.

12) Ajjaammoo

Ajjaammoon gosa naannoo **aanaa Dodolaa** - magaalaa xiqqittii Heeraroo, ganda Daangambo fi Caree akkasumas **Laanganno** keessa aanaalee heddu baay'inaan jiraatu.

Manguddoo fi hayyoota Ajjaammoo keessaa

- ✓ Ittisaa Hamaa,
- ✓ H/Kiminyee Waadoo,
- ✓ Heebboo Ulaa, fi
- ✓ H/Mahaammad Jiloo fa'a kaasun ni danda'ama.

13) Alii

Gosti tun gosoota Arsii lamaanii keessaa aanaalee godina Baalee kan akka **Magaalaa Alii** jiran keessa tokko. Kana malees gosoota Kajawaan laakkayatan keessaa tokko.

Hayyoota gosaa Namoota akka

- ✓ H/Usmaan Garaadoo
- ✓ Dr. Kadiir H/Hamdaa fi
- ✓ Sheek Jeylaan Bakar Aloo faa qabu.

14) Alkasoo

Alkasoon aanaa Kofalee keessa akka jiran dhalataa isaanii irraa odeeffannee jirra.

Isaanis hayyuu gosaa kan akka

- Waliyyii Gadaa,
- Nabii Waliyyii faa jalatti bulaa turan.

15) Allichaana

Gosti Allichaanaa *aanaa Dodola* keessa haga tokko kan jiran yoo ta'uu aanaalee Arsii fi Baalee kan biraa keessallee faca'anii kan jiran ta'uu nama ragaa nuuf eererraa hubannee jirraa.

Mootolee gosaa keessaa

- Saxxaa Bariisoo,
- Muudii Nuuree/Abbaa Seeraa fi
- Abbaa Shaamoo fa'a maqaa kaasuu dandeenna.

16) Angeeddaa

Gosti Angeeddallee gosoota *aanaa Kokkosaa* keessaa tokko yoo ta'an,

Mootolee gosa kanaa keessaa

- ✓ Laggasaa Mariiboo
- ✓ Biraanuu Bu'ii
- ✓ Tufaa Gammee
- ✓ Biraanuu Takluu
- ✓ Takluu mariiboo faa caqasuu dandenna.

17) Asallaa

Gosti Asallaa baldhaa fi gosa magaaalan guddoon *godina A/Bahaa* ittiin moggaafamte yoo taatu hayyoota gosaa baay'ee qabu. Gosti kun baldhinnaan kan jiraatan aanama *xiyyoo* keessa.

Hayyoota warraa keessaa

- H/Biiftuu,
- Leellisoo Sulee,
- Irreessa Bolaa,
- H/Adiloo fa'a kaasuu dandeenna.

18) Ataabaa/Woladanyaa

Gosti Ataabaa gosa Awaa shananii keessaa tokko yoo taatu kan argamtu naannoo \approx Arsii Diida'aa, \approx Asaasa fi Dodol \approx akkasumas Roobeen keessa baay'inaan jiran.

Namoota beekkamoo akka:

- ✓ H/Kimoo Waaqoo,
- ✓ Aammee Kimoo,
- ✓ Huseen kimoo
- ✓ Jundii Badhaasoo
- ✓ H/Muhaammad Ataabaa,
- ✓ Kimoo Haajii faa maqaa dhawuun ni danda'ama.

19) Atuchaa

Atuchaan gosoota Arsii Diida'aa keessatti argaman keessaa gosa guddoo naannoo magaallaa Collee fi Mooyyee jiraatu.

Namoota mootolee Atuchaa keessaa

- Kadiir Badhaasoo,
- Abbaa Umar
- Qaasim Abbaa Booraa,
- Dr. Hasan Huseen
- Obboo Huseen Kadiir fi
- Huseen Badhaasoo fa'a maqaa waamuun ni danda'ama.

Huseen Kadiir

20) Awaandallaa

Gosti kun naannoo Qoree kan jiru ta'uu isaa fi mootolee gosaa yeroodhaf maqaa isaanii armaan gaditti kaaye kana isinii eeruun akka danda'amu kaasuu barbaada.

Mootoleen gosaa kanaas

- B/saa Buttaa Makuraa
- Makuraa Shaaquu
- Aliyyii Waaqee

21) Allujaana

Allujaanni gadaa Oromoo Arsii keessatti Awaa keessaa tokko yoo ta'u warra Golfaa jedhamanii beekkamu. Isaanis naannoo: -

- Asallaa,
- Shaashamannee
- iddoo Faajjii- Golee jedhamu keessa jiraatu.

Mootolee gosaa keessaa

- ✓ Gabii Dilbatoo
- ✓ Amaan Qaabatoo fi
- ✓ Hirphoo Irreessoo
- ✓ Jamaal Abbaa Badriyaa
- ✓ Guddataa Waaqoo
- ✓ B/saa Ganamoo Waaqoo

- ✓ Hiikoo Araarsoo
- ✓ Amaanoo Hayaatoo fa'a maqaa kaasuu dandeenna.

22) Baabboo

Gosti Baabboo aanaa Dodolaa fi Godina Jimmaa keessa haga tokko kan jiran yoo ta'u aanaalee Arsii kan biraa keessallee akka jiran hubannee jirra.

Mootolee beekkamoo gosa Baabboo keessaa

- ✓ Qoonxarii Wajagaa,
- ✓ H/UKumee Jaarraa fi
- ✓ Gammadii Gafarsoo
- ✓ Shaanqoo Nuuree
- ✓ Tusaa Dheekkoo
- ✓ Quubsaa Kurnyii
- ✓ Godaanaa Ginnoo
- ✓ Nageessoo Gafarsoo
- ✓ H/Waaqoo Cawwichaa
- ✓ H/Amboo Cawwichaa fa'a maqaa kaasuu dandeenna.

23) Baabbuqaasa

Gosti Baabbuqaasaa aanaa Dodola keessa haga tokko kan jiran yoo ta'uu aanaalee Arsii biraa keessa akka jiranis hubanneerra.

Mootolee gosa Baabbuqaasaa keessaa

- Kuraa Dibbee,
- Golgee Kuraa,
- Tukee Kuraa maqaa kaasuu dandeenna.

24) Baadosa

Gosti Baaddosa jedhamu aanaalee godina Arsii heddu keessa faca'anii kan jiraatan yoo ta'u, aanaa Heexosaa fi Doddota keessa baay'inaan jiraatu. Keessattuu iddoo qabsoo Oromoo Arsii Dawwaroon heddummatanii jiraatu. Mootii gosaa akka Seeraa Jaatanee fa'aan Bulaa turan.

25) Baamuda

Gosti tun gosoota Arsii Aanaalee Arsii keessa jiran keessa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa

Mootolee fi Hayyoota Ittiin Bulan Kan Akka:

▪ Nagii Intalee	-H/ kaliil Sa'id,
▪ H/Bariisoo Ulaa	-Dr. Nuuhoo Goobanaa
▪ H/ Jiloo Ulaa	-Mahaammad Waarituu,
▪ H/waaqoo waritu	-Mahaammad Waaqoo
▪ H/Obaa Hamaadoo	-H/ Kadiir Daatuuqabu
▪ Tamaam Waarituu	

26) Badii

Gosti Badii aanaalee ***Dodola*** fi ***Boqojjii*** keessa haga tokko kan jiran yoo ta'uu **Aanaalee ilmaan Arsii** dabalatee kan biraa **Jimma** keessallee akka jiran hubannee jirra.

Mootolee gosa Badii keessaa

- H/Quxuloo Galgaluu, Hindheessa Dheekkoo, Tufaa Hindheessaa
- Kinfie Hindheessaa, Huseen Hindheessaa
- H/Habiib Goforee
- H/Gammadaa Kolaasoo
- Qaasim Quxuloo faa maqaa kaasuu dandeenna.

27) Basimannaa

Gosti Basimannaa aanaa Kokkossaa fi naannawa Gaaxaa baay'atanii jiraatu.

Gosa jabaa mootolee akka:

- ✓ Gaaxaa cawwichaa,
- ✓ Tulluu Gaaxaa fa'a qabu.

Gosti kun mootolee heddu qabaattullee qorannoo dalagamaa jiruun wolqabatee gara fuulduraa kitaaba itti aanu keessatti kan ibsamu yoo ta'u, ammaaf odeeffannoo waa'ee sanii womaa argachuun waan hin danda'amneef maqaa dhawuu hin dandeennee nu hoffolcha.

28) Beebee

Gosti Beebee aanaa Kokkossaa baay’atanii jiraatu.

Gosa Mootii jabaa akka Gansullee Jiloo fa’a qabdu.

Gosti kun mootolee heddu qabaattullee qorannoo dalagamaa jiruun wolqabatee gara fuulduraa kitaaba itti aanu keessatti kan ibsamu yoo ta’u, ammaaf odeeffannoo waa’ee sanii womaa argachuun waan hin danda’amneef, maqaa dhawuu hin dandeennee nu hoffolcha.

29) Beeramuu

Gosti Beeramuu aanaa **Dodolaa** keessa haga tokko kan jiran yoo ta’u, aanaalee Arsii kan biraa keessallee akka jiran hubannee jirra.

Mootolee gosa Beeramuu keessaa

- Shigaa Tajii,
- Samuu Miree,
- Jaarraa Badhaasoo
- Guyyee Loggitaa
- Toomaas Samuu maqaa kaasuu dandeenna.

30) Biddiiqa

Gosti Biddiiqaa aanaa **Dodola** keessa haga tokko kan jiran yoo ta’uu aanaalee Arsii biraa keessallee akka jiran hubanneerra.

Mootolee gosa keessaa

- ✓ Tulluu Meetoo,
- ✓ A/qaadir Maammee
- ✓ Waaqoo Tamaarii/Waaqoo Jaarsoo
- ✓ Heebboo Tulluu,
- ✓ Gammadaa Jaarsoo
- ✓ Gammachuu Burqaa,
- ✓ Jaarraa Nuuree fi
- ✓ Jaarsoo Waaqoo maqaa kaasuu dandeenna.

31) Boobaa

Gosti Boobaa aannaa *Kokkossaa fi naannoo isii* keessa hedduminnaan jiraatu. Isaanis moottii gosaa heddu qabaatanillee maqaa sirrii waan hin argatiniif asirratti caqasuu hin dandeenne.

Hayyoota beekkamoo gosaa

1. Alaakaa Tahiiroo
2. Muddee Torbii
3. Bariisoo Torbii

32) Bossaa

Naannoo Shaashamannee fi Shaallaa gandoota garagaraa keessa jiru. Sanbatoo Sakattee jaarsa biyyaati.

33) Bullaalla

Gosti tun gosoota Sikkoo fi Mandoo aanaalee godina Arsiif Baalee keessa jiran keessa tokko yoo ta'an obboleessa Wacaalee naannoo Diida'aatitti argamu. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu.

34) Coofira

Gosti Coofiraa naannoo gaara Kaakkaatii fi Waabee gama jiru yommuu ta'an isaanis akkuma gosoota Arsii kaaawwanii hayyuu fi mootolee ittiin bulan qabaachaa turan.

Isaanis mootolee gosaa akka

- Jaarsoo Ari'a
- Galatuu Kuluubee
- Umar Galatuu
- Maamud Galatuu fi
- Shumburaa waratoo soddaa H/Sillaasee, Raas Dastaa ajjeessee du'aan adabame.

35) Caatimannaa

Gosti tun gosoota Arsii ilmaan Sikkoo fi Mandoo aanaalee godinoota hundaa keessa jiran keessa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu.

Hayyoonni bebbeekamoo gosa kanaa

- ka akka Xonnossaa Sassaga,
- Burqaa Xonnossaa,
- Waaqayyoo Xonnossaa
- Adeemaa Xonnossaa
- Abdii waaqoo
- Wiinsoo Xonnossaa fi
- Irroo Gammadaa faa kaasuu dandeenna.

36) Daannoo

Gosti tun gosoota Arsii aanaa Agaarfaa keessa jiraatan keessaa tokko. Hayyuu gosaa beekkamaa H/Kaddaa H/Sulxaan jalatti waamamu.

37) Daawwee

Daawwen gosoota naannoo aanaa *Daawwee, Gindhiir, Arsii Nageellee, Shaalla, Shaashamannee* jiraatan keessaa tokko yoo ta'an mootii isaanii keessaa hayyuu beekkamaa Bariisoo Miiloo fa'a maqaa kaasuu dandeenna.

38) Daarara

Gosti Daararaa gosa akkaan seena qabeettii: goota qabsoo, fakkeenna iccitii, utubaa tokkummaa Oromoo kan ta'e *leencicha* gosaa H/Aadam Saaddoo fa'a of keessaa qabdu.

Kanaafuu Mootoleen Gosa Kana

- ✓ H/Aadam Saaddoo,
- ✓ Kinniisoo Dullee
- ✓ Mariiboo Genaa fi
- ✓ Harbee Baatii fa'a maqaa kaasuu dandeenya.

H/Aadam Saaddoo gaafa manguddoota Baalee kan akka *Qadi Ahmad Imaamaa fi Giraamaash Umar Huseen* fa'a Oromummaa isaaniitiif jecha walitti qabanii mana murtii Goobbatitti hidhanii murtii adabbii armaan gadii itti kennan waan akka Leencaatti soda tokko malee diinaa afoo dhaabatani jedhantu jira: -

- ✓ *Du'a*
- ✓ *Hidhaa umurii guutuu*
- ✓ *Halangee Shantama*

Murtee sanaan booda H/Aadam Saaddoo Abbaa murtii sadiiniin dabaree dabareen akkana jedhan:

“Si sheeyxaanatu qucee qabee,

**si ammoo ijatu ballaa,
atis qalbitu ballaa,
ol iyyannoo nuuf kennaa” jedhaniin.**

Anis barreessan kitaaba kanaa, Ibroo Woliyyii bara mootummaa Dargii keessa Finfinnee T/ Haymaanotitti wal arginee mudannoo isaanii na taphachiisanii turan. Guyyaa kana bakka K. Getaachoo Waaqjiraa jirutti na affeeranii akka asii gadii kana naan jedhan.

“... hardha namni maqaa kee kaasu hin jiruu waan feete dubbadhu naan jennaan; lakkisaa yoo dubbadhe na hiitanii” jedheen. “Eeenyuu si hin hidhuu hardha guyyaan bilisaa” dubbadhu jedhan.

Achumaa anis akkana jedheen: -

- “Ministeerota 60 san ajjeesuu hin midhaaksitan,
- Hiyyeeyyii siree kaldhootirra raftu lafa qabdi jettanii ajjeftan hin balleessitan.
- Qur’aanni keenna Lafaa, bishaanii fi qilleensi nama hundaafuu walqixa jedhaa.
- Isinis lafa nama hundaaf walqixa gochuu hin midhaaksitan” jennaan kolfanii na biraa deeman.

39) Deendaa

Gosti Deendaa *Asaasaa fi Qoree* akka jiran odeeffanneerra.

Hayyoota gosa keessaa

- Goowarsaa Waariyoo,
- H/Tuujii Waariyoo,
- Abdallaa Goowarsaa fi
- Abdulqaadir Goowarsaa,
- Woshee Simbiraa fi
- Kadiir Bariisoo Ololoo maqaa kaasuu dandeenna.

40) Dhaa'ee

Gosti tun gosoota aanaalee godinoota Arsii Sikkoo fi Mandoo kan akka Kokkosaati fi Hogolchoo keessa jiran. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu.

Mootoleen gosa kanaa kan akka

- ✓ Baqataa Nabii,
- ✓ Jibichoo Fatansaa,
- ✓ Cebbaa Osolee fi
- ✓ Tusaa Osolee fa'a qabu.

41) Doomagi

Gosti Aanaalee Baalee gara garaa keessatti argamu kun gosa Doomagaa kan Dodolaa fi naannoo isii jiraatu waliin walitti dhufeenna qaba jedhamee amanama. Anis barreessan kitaaba kanaa Doomaga ta'uu kiyyaan gaafa namoonni gosa lamaanii

kitaaba kana dubbisuun guyyaan lachuu walitti deebi'anii mari'atan ni dhufa jedhee amana.

42) Doodaa

Doodaan gosa guddaa fi baldhaa ta'ee gosti kun obboleesa hangafaa ilmaan Gaasharoo Gumaatooti. Ilmaan Gaasharoo Gumaatoo waliigalaan Doodaa, Weege, Garjeedaa fi Badii dha. Doodaan dhalootaan maraa hangafeeti, Garjeedaa fi weegeen lakkuu walitti maxananii yoo dhalatan badiin quxisuu ykn maandhaa maraati jedhama akka manguddoonni Arsii afoolaan dubbatanitti.

Lakkoota tishoo lamaan kan itti adda baasan Qaallu/warra falaa waamanii falaaniiti. Akkaataan fala kanaatis Qaallichi falaaf dhufe buna duudaa fi akaakuu mukkiin ykn biqiltuu falaa: - kaaroo, Anshaa, Garanbaa fa'a walitti qabuun daa'ima hangafaa kan gosa Doodaa hore sanitti kennuun ***“harka sadii an dooda'a ati duuda'a jedhii daa'imman tishoo dhalatte tana dhayi”*** jedheen. Achumaa mucaan kunis akkuma ajajame san godhee jennaan Waaqayyoon/Rabbiin obboleeyyan tishoo lamaan addaan baase jedhama. Maqaan isaanis Garjeedaa fi Weege jechuun maatiin isaanii fi qaalluun raaga wogaa wajjiin ta'uudhaan moggaasan jedhama.

Ilmaan Gaasharoo Gumaatoo maqaan isaanii:

- ✓ Doodaa
- ✓ Weege
- ✓ Garjeeda fi
- ✓ Badii jedhamanii beekkamu.

Ildoon Teessumma Gosa Doodaa

- Doodaa Raayyaa,
- Doodaa Folqaa fi Doodaa Dikii
- Doodaa Gaamaa,
- Doodaa Leemman Gurraachaa fi
- Doodaa Dayyuu
- Doodaa qoree jedhamuun naannowwan amma kaafne kana keessa baay’inaan jiraatu.

Namoonni Hayyoota Warraa Keessaa: -

- ✓ H/Qaalluu Nigoo, Nigoo Fatansaa, H/Jamaa Nigoo,
- ✓ Mijuu xaqassaa, Galgalu Jaajoo, Bekuu Kushaa,
- ✓ H/Baamudoo Galgaluu, Nabii Galgaluu, Gammadaa Baatii
- ✓ Huseen Nigoo (Abbaa Leencaa) Jibilee Baatii, H/Bullinaa Haajii
- ✓ Kadiir Nuuree, Anshaa Gederaa fi Galatoo Xuufee,

- ✓ Jamaa Shaymoo, Galatoo Xuufee, Nagawoo Windiisaa
- ✓ H/Maammee Mandooyyuu Haroo, Dr. Huseen Jamaa,
- ✓ Qaasim Qaalluu, Aliyyii Qaallu, Aliyyii Jamaa,
- ✓ Sulxaan Qaalluu, Caakkisoo Wurraasaa, Roobaa Wottichaa
- ✓ Ibraahim Burqaa, Awwal Nagawoo, H/Qaasim Nuuree
- ✓ H/Nuuree Wottee, Gedera Baatii fi Roobaa Hasanoo faa maqaa kaasun ni danda'ama.

43) Doomaga

Doomaga akka walii galaatti yoo laalle Doomaga Waabee gamaa fi gamana jiru walitti deebisnee isaan kanarratti afoolli jiru wama xiqqoo qofa. Warri waabee gamaa akkuma Tamaamni kan duraan balbaloota Madarshoo keessaa tokko ta'uun beekamu irraa cituun ofittu gosa ta'ee amma Tamaama jedhamu, Doomagnis horee baldhatee Waajiin irraa citee **“ani Doomaga”** haa jedhu malee hidda latiinsa dhaloota ilmaan ilmaanii duubatti yoo achi laakkayan deebi'eetuma gosa guddoo Waajititti gala.

Kuuwwan ammoo **“nuti gosa Waajiiti”** jedhu. Waajiin hidda latiinsa isaa doomaga dabalatee qormaataaf yoo kaane kophattuu mata duree kan barbaaduu fi achi dhaqanii afoola manguddoota

garagaraa gaafachuun ifaajee guddaa yoo gaafatellee bira gahuun waan hin hafne.

Doomagni ilma Jeeloti. Jeelo ilmaan lama qaba. Isaanis: -

- ✓ Doomagaa fi
- ✓ Saddiiqoo: - Ilmaan Saddiiqoo naannoo tulluu Sigaloo fi naannoo magaalaa xiqqittii Nageelle jedhamtu jiraatu.

Hiddi Latiinsa Doomagaa (Doomagoon irraa gara Waajitti)

Doomago→Jeeloo→Allaaboo→Andaaboo→Waarisuu→Waajii.

Doomagni qoodamee bakka afur jiraata.

Doomaga Baalee: -Akkuma kanaan dura nutti himamaa ture gosti Doomagaa Baalen keessalle jira. Akkasumas obboleessi Doomagoo gosti Saddiiqo jedhamullee Baalen keessa jira. Kun waan manguddoon teenna dubbatan irraa argadhe.

Doomaga Kanbaataa: -akkuma beekamu kitaaba kiyya jalqabaa keessatti waa'ee Doomaga Kambaatatti galee hamma tokko kaasuun kiyya ni yaadatama. Akkasumas kitaaba lammaffaa keessatti baldhisee akka kaasu waadaa galee ture. Kanumarraa ka'uun gosa Doomagaa Kanbaatatti gale keessaa *Saglan Ottoboo* kan jedhamu yoo ta'u; yeroo ammaa lakkoofsaan

baay’atanii Kanbaata keessa akka jiran eeruu qabu irraa odeeffannoo baldhaa barbaada.

Doomaga Laangannoo: - kana wajjiinis walqabatee gariin isaani “nu Doomaga” osoo jedhanuu; muraasni isaani ammoo lakki “nuti Doomagaa miti, Waaji malee” yaada jedhuun bakka lamatti waan qoodameef inni kun qoratamee qulqullaahee gara fuulduraa yoo rabbi jedhe ibsa xiillaa (ykn oduu guddoo) qabannee waan walitti deebinuuf, hammasiif na hoffolchaa isiniin jedha.

Manguddo Doomaga Laangannoo keessaa

↗Kojii Fooggee ↗Badhaasoo Falamaa ↗Dr. Ibraahim Abdulqaadir
↗Dhaqqabii Waafaraa ↗Gadaa Qaabatoo ↗Jamaal Hangee Tufaa
↗Kolbii Kurfeessaa ↗Saamu’eel Tufaa ↗ Dr. Huseen Qoonxarii
↗G/Mikaa’el Falamaa ↗Muhaammad Adam
↗Dr.Kamaal H/Waabee ↗Dr. Awwal Muktaar
↗Dr. Guutamaa Abraham ↗Dr Guutamaa jaldoo
↗Dr. Huseen Waliyyyii ↗Dr. Midhaaksoo Fooggee fa’a.

Doomaga gaara Shuunee: - Doomaga gaara Kaakkaa yoo jedhamu maalif akka garas deeme gaafachuun hin mala. Akka oduun jettutti Doomaga abbaa duulati jedhu. Dhaabni isaa diimaa

dheeraa bareeda nama diinasaa koobaa isa nyaachisu waraanyaatessa namaati jetti, oduun manguddoo Doomagaa irraa arganne. Iddoon kun bakka itti du'ee awwaalame jedhama.

Hidda latiinsaa keenna lakkoofnee waajitti galchuuf dursa doomaga irraa jalqabna. kanaafuu, Doomagummaan keenna haa guddatu jenna. Gosti ofii abbaadha. Ani gosa kiyya baay'ee jaaladha. Kanaafuu ilmi gosa waakkate nama abbaa isaa waakkateen addaan hin jiruu. Of ta'uun of baruudha. Manguddoo fi hayyoota heddu waan qabnuuf irraa haa barannuu. Ani manguddoota Doomagaa irraa waan baay'ee baradhee jira. Kanaafi gosti kun hayyoota, sheekkota fi aalimoota gosti birallee baay'ee jaalatan heddu qaba.

Mee hidda latiinsa isaanii haa laalluu: -

- Laanganno naannoo magaalaa Nageellee fi aanaa Shaashamannee watara daanshee yoo ta'u,
- Warri lammataa aanaa Dodolaa naannoo maqaan lafa Tulluu Jaarraa, Qacama, Caaree, Gannataa fi Geediraa jedhamuun beekkamu keessa jiraatu.

Doomagni naannoo aanaa Dodolaa ***balbala shan*** qabaachuun yoo beekkamu wanti xiyyeeffatamuu qabu garuu balballi Sadii

jechuunis Habara, mirree fi Bulloonna ilmaan Heeroo Doomagooti, Isaanis: -

- **Habara:** Warra karaa heeroo tiin doomagatti galu Kadiir→Hassn→Waaqayyoo→Muudee→Bogaa→Habaraa→Heeroo→Doomagoo Jedhamanii waamamu.

- **Bulloota:** Heebboo→Cabsii→Shunbee→Daalu→Quuxii→Bulloo→Heero→Doomago→Jeelo→Allaabo→Andaabo→Waarisuu→Waajiiti...

- **Gurraachuu** Gurrachuun balbala gosa Doomogaa kan hangafaa fi shanaffaati. Gurraachuullee akkuma balbala biraa nama dhuunfaa irraa kaafnee gara duubatitti yoo lakkoofne. Gurraachuun Warra Kattoon hore jedhamanii beekkamu. Isaan kun ilmaan Kaatiba deette. Kan dhumaa ammoo warri Taa’o deette ilmaan Heeroo Doomagaati.

Dasee→Dheekkoo→Badhaasoo→Gammadaa→Bunee→Jaarso→Gaaduraa→Katto→Doomagoo..., Jechuun deeman.

- **Miree** Balbalti doomagaa tun, balbala Qacaa fi Bullootatti aantee balbala sadaffaa tan Doomagaati. Kan dhumaa ammoo warri

Taa’o deette keessaa mireen tokko ta’ee, ilmaan Heeroo Doomagooti. Fkn hidda latiinsa isaaniillee akka armaan gaddii kanatti nama dhuunfaa irraa gara gosaatti kaayuu dandeenna. Ibroo→Woliyyii→Saxxaa→Aadam→Saaliyaa→Waabee→Mir ee→Heeroo→Doomago→Jeelo→Allaabo→Andaabo→Waaji.

▪ Qacaa

Qaca warra sadi qaba; *Ciggaaro, Gammadoota fi Shufunaa* jedhamanii waamamu. Kun warra heeroo keessaa warra gudda.

Kan biraa *Balbala Habaraa magaa isaanii hidda latiinsaa* gosarraa gara nama dhuunfaa ammaa gubbaa-gadi haala armaan gadiitiin lakkaayee barreesseera.

1) ...*Doomago→Heero→Habara→Bogaa→Muudee*
→*Waaqayyo→ Hasan→ Kadiir*

Balbala Habaraa nama dhuunfaa irraa gara gosaatti yoo lakkaayamu asii gaditti barreesseera.

2) *Kadiir →Hassn→Waaqayyoo→ Muudee → Bogaa*
→*Habara→Heeroo→Doomago....*

Balbala Bullootaa ammoo akka armaan gadii kanatti teessiseera gosarraa gara nama dhuunfaa

- 1) ...*Doomago*→*Heeroo*→*Bulloo*→*Quuxii*→*Daalu*→*Shu mbee*→*Cabsii*→*Heebboo*

Balbala Bullootaa ammoo akka armaan gadii kanatti dhuunfaarraa gara gosatti teessiseera.

- 2) *Heebbo*→*Cabsii*→*Sumbee*→*Daalu*→*Quuxii*→*Bulloo*→*Heeroo*→*Doomago*....

Balbala warra **Gurraachuu** gosarraa gara nama dhuunfa

- 1) ...*Doomago*→*Kattoo*→*Gaaduraa*→*Jaarsoo*→*Bunee*→*Gammadaa*→*Badhaasoo*→*Dheekkoo* →*Dasee* →

Balbala warra **Gurraachuu** nama dhuunfarraa gara gosaatti yoo lakkayamu

- 2) →*Dasee*→*dheekkoo*→*Badhaasoo*→*Gammadaa*→*Bunee*→*Jaarsoo*→*Gaaduraa* →*Kattoo*→*Doomago*...

Doomaga jechuun nama haqaa nama hin tuqne gosa ulfaataa fi kabajamaa jechuudha. Fakkeennaf manguddoota mootolee Doomgaa bebbeekamoo keessaa kanneen akka: -

- Waaqayyoo Muudee
- Gurraacha Qomichaa

- Hurrumuu Kurnyii
- Saxxaa Aadam fi
- Cabsii Cooggaraa faa maqaa dhahuun ni danda'ama.

Manguddoo Doomagaa, gosootaa fi balbala Doomagaa guutumatti hangam tokko ibsuuf yaalii godhee jira. Manguddoota yeroo ammaa lubbuun hin jirre kanneen seenaa gaarii qaban keessaa muraasa isaanii maqaa dhahuun yoo barbaachise: -

- Waaqayyoo Muudee, Wayyoo Cabsii
- Waliyyii Saxxaa, Badhaasoo Falamaa
- Cabsii Cooggaraa, Cabsii, Dhaqqabii
- Shaanqullee Hurrumuu
- Wanfaraa Shumbee, Gurraacha qomichaa
- Gadaa Qaabattoo, Ganamoo Kasiib
- Gabra Mikaa'el Falamaa
- H/Ejeroo Logmoo, Sa'id Tufaa
- H/Kimoo Logomoo, H/Kadiir Logomoo
- H/Daatuu Shaashoo, H/Araarsoo Waaqayyoo
- H/Roobaa Kattoo, H/Cabsii Aadam
- Hurrumuu Kurnyii, Kasiib Qaabattoo
- Kojii Fooggee, Kolbii Kurfeessaa, faa maqaa dhahuun ni danda'ama.

Hayyoota Doomagaa

Doomagni gosa jabaa qabeenna, hayyoota maqaa fi gurra qaban, nama baratee barsiisu, ogeeyyii fayyaa, dureeyyota fi qotee buloota fakkeenna ta'uu danda'an danuu of keessaa qaba. Kanaafuu, namni ykn ilmi saba beeka jedhan tokko, ilma hundee fi hidda latiinsa abbaa fi gosa isaa tareeyyuu hanga hundee worra haadhaa qoratee dha. Haqa abbaa fi gosti namarraa qabdu qotanii baasuun beekuun gaarii dha. Gosti kun gosa naannoo isaa shiftaa fi hattuun kamiyyuu hin ugginee dha.

Sababni kanaa yoo namni tasa haqa ykn mirga isaa dhiibuu itti deeme of irraa faccisuu danda'u irra darbee namni akka tasaa qe'ee Doomagaa dhage, balleessaa isaa amanee yoo dhugaa amanuu dide, reebamuun isaa akka hin oolle ibsuuf akka armaan gadii kanatti mammaaku.

Gosti Doomagaa ollaa gosoota Arsii kan akka Sheedamaa, Gannataa, Abbiyyuu, Gaalamaa, Kanshee, Goofangiraa fi Sinaanati. Kanaaf namni barates ta'e kan hin baratin eenyummaa isaatiin boonuun uumama malee, waan inni barbaadee miseensa saba kanaa ykn gosa kanaa ta'a jedhee miti. Kanaaf, anis gosaa fi Oromummaa kiyya baay'ee waan jaaladhuuf, nama sabaa fi gosa isaa himachuu saalfatu baay'ee jibba.

Kanumarraa ka'uun, yeroo waa'ee manguddoo, hayyoota, dureeyyii Arsii fi kkf dubbadhu hin quufu. Hayyoota Kana keessaa namoota muraasa keessaa jaarsota beekkamoo seenaa isaanii hamma tokko tarreessuuf yaalee jira. Fakkeennaaf: -

H/Daalacha Waaqayyoo

Haaji Daalachi Waaqayyoo nama guddaa seera ambaa beeku, kan nama hunda dhageeffatuu fi murtii kennu, kan Rabbiin malee homaa hin sodaanne. Manguddoon beekkamaan duraan dubbiin amba addaan galchuu fi rakkoo garagaraa hawaasa keessaa jiraatanii hiikuun beekkaman, yeroo bodaa kana hundaa dhiisanii masjiidatti galan. Hanga gaafa addunyaa tana irraa godaananiititti, Salaata isaanii jabeessuu fi Rabbi qofa gabbaruu irra turan.

H/Daalachi haqa namaa hin nyaatan. Gaafa tokko Sheedamni dubbii qaba. Fiitawraarii Walda Mikaa'elii fi Qanyaamaash Huseen Xaahiroo fa'atu waldhabee jennaan, Dubbii mangudoonni sheedama dhugaa muruu sodaatanii caldhisan, Daalachi Waaqayyoo sagalee itti cirate jedhama.

Mammaaka baasanii *“Fitawraarii mootiin balleessite hin jedhani; halangee itti raasani, halangee sitti raafne.”* Jennaan; Fitawraariin *“kennadhe abbaa burqa”* jedhe jennaan akkuma

laayyotti afaan mammaaka takkaatiin Sana booda dubbi fixanii araarri bu'e jedhama.

Walumaa galatti nama soda Rabbiif jecha dhugaa malee waan tokkollee hin hojjanne hayyuu jabaa turan. Rabbi lubbuu isaanii jannataan haa gammachiisu. Hayyoonni kunniin akka dubbii tanarraa hubannutti warra akka kormaa barroodaa fi akka Leencaa aadaa biyya bulchaa ture.

H/Daalacha Waaqayyoo

H/Daatuu Shaashoo

H/Daatuu Shaashoo hayyuu Doomagaa yoo dubbatu akka Leencaa baroodu, sagaleen isaa nama sodaachisu, ka dhugaa malee hin dubbanne, yoo murtii kennu namatti tolu, ka dhaabni isaa gaara fakkaatu, abbaa ilmaan hedduuti.

H/Aliiyii Waaqayyoo

H/Aliiyii Waaqayyoo hayyuu Doomagaa kan dhugaa malee dhara hin dubbanne, nama beekaa awwala magaalaa gale keessaa kan duraati. H/Aliiyii nama yoo dubbatu nama mara keessaa muldhatu, bareeda fi nama horaa guddaa qabu.

H/Aliiyii Waaqayyoo

Waaqayyoo Cabsii

Innis hayyuu Doomagaa murtii bareeda kennu. Balbala Bullootaa irraayi. Kan biraa Saadii Tufaa Kennuuti. Akkasumas Duubee Badhaasoti. Kun balabala Gurraachuu irraayi.

H/Araarsoo Waaqayyoo

H/Araarsoo Waaqayyoo isaanillee mootiii hayyuu Doomagaati. Yoo murtii kennan namatti tola. Abbaa ijoollee hedduuti.

H/Ejeroo Logomoo jaarsaa hayyuu beekkamaa jidduu gadab keessattu ilmaan raayyaa kan akka, H/Daatuu Shaashoo, H/Gariibee fi kkf wajjiin rakkoolee hawaasa naanoo gama kamiinuu nama fura ture manguddoo hangafa.

Haaji Ejeroo Logomoo

H/Galchuu Nuuree

H/Galchuu Nuuree dureessa Doomagaa duraan daldalee fi Abbaa qabeenyaa beekkama ture. Nama ganama subii halkan ka'ee nama hundaa kaasuu, dalagee dalagsiisu, lafa qotee qochisiisuu fi nama cufaa guddaa bishaanii boolla baldhaa qoqochisiisee bishaan yeroo bonaa nama hundaa keessattu ummata caree fi

qacamaa loon heddu qabu tajaajila guddaa kennaaf ture jedhama. Beekaa fi Hayyuu diinagdee gosa hundarraa galata qabu.

Woliyyii Saxxaa

Hayyuu fi jaarsa beekkamaa gosti qabdu yommuu ta'uu, yeroo baay'ee nama nama hin tuqneefi nama yoo tuqun tuqaa hin dandeenne. Nama morkaa fi gosa isaanii jaalatu. Isaanis hayyuu Doomagaa abbaa morkaati.

Woliyyii saxxaa fi Akaakayyuu hangafaa Dr. Huseen Irboo

Hajjii Cabsii fi Qonxaarii Cabsii fa'a manguddoota Doomagaa kan duraanii yoo ta'an. Kan biraa hayyoota Doomagaa si'anaa keessaa tokko Kaasib Qaabatoo, akkasumas namoota jabaa keessaa ilmi isaanii Ganamoo Kaasiibiis manguddoo hayyummaa keessatti lakkaayamu. Hayyota kanniin tartiiba armaan gadiitiin lafa keenna. Isaan keessaa hayyoonni gurguddoon;

- H/Waabee Daalachaa
- H/Roobaa Kattoo
- H/Burqaa Hammadi

Sadiin kun dhugumatti hayyoota Doomagaa yeroo isaanii keessatti faaydaa, firaa fi aantummaa irratti osoo hin irkatin warroota dhugaa qofaan walqixxummaan hawaasa naannoo isaanii tajaajilaa turaniidha. Namni martuu kanaaf jaalata. Waa'ee gosa Doomagaa otoo hin xumurin kanneen iddoo biraa jiranis kaasuu barbaada. Cabsii Aadam kun, nama mootolee Doomagaa duraan darban dhaqqabe yoo ta'u, maqaa jaraa walumaagalaan akka armaan gadii kanatti naaf kaasee jira.

- ✓ Daalacha Waaqayyoo
- ✓ Ejeroo Logomoo
- ✓ Daatuu Shaashoo
- ✓ Araarsoo Waaqayyoo

- ✓ Aliyyii Waaqayyoo
- ✓ Kasiib Qaabatoo
- ✓ Waliyyii Sattaa
- ✓ Qoonxari Caabisii
- ✓ Shaaqulee Urumuu
- ✓ Saadii Tufaa
- ✓ Roobaa Katoo
- ✓ Waabee Daalachaa
- ✓ Tena Daalachaa
- ✓ Burqaa Hammadii
- ✓ Tufa Galchuu
- ✓ Huseen Galchuu
- ✓ Roobaa Daatuu
- ✓ Abaadiroo Ganamoo
- ✓ Badhaasoo Gaangoo
- ✓ Gaangoo Heeboo
- ✓ Caabis Ahmad
- ✓ Waabee Abdulqaadir
- ✓ WoyyooIbraahimWaabee kaasun ni danda'ama.

44) Doonchoo

Gosti tun gosoota Arsii Aanaalee Godina Arsii lamaanii fi Baalee akkasumas shawaa bahaa keessa jiran keessa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu.

45) Eekkaa

Eekkan gosa Arsii keessaa bokkuu yoo ta’u, **naannoo Qoree** fi **Shaashamannee** keessas haga tokko akka jiranii fi **Manguddootaa fi hayyoota gosaa keessaa**

- ✓ H/Jaarsoo Qaabatoo,
- ✓ Gammadaa Waadoo
- ✓ Godaanaa Waadoo
- ✓ Tusaa Waaqoo,
- ✓ Aliyyii Qaabatoo,
- ✓ Baayyuu Shanbii fi
- ✓ Hamdee Waadoo faa qabu.

46) Faarachuu

Faarachuunis gosa Oromoo Arsii keessaa tokko ta’ee namoota beekkamoo fi hayyoota ittiin bulan kan mataa iaaanii qabu. Irra caalaa naannoo biyya Arsii bahaa fi Arsii lixaa keessa kan jiraatan yoo ta’u haala armaan gadiitiin kaayyoon ni danda’ama.

- Aanaa shaashamannee keessa naannoo Soolee fi Faajjii yoo jiraatan akkasumas
- Aanaa Asaasaa naannoo gaara Honqooloo jiraatu.

Hayyoonni beekkamoon gosa kanaa kan akka

- ✓ Hasoo Heeroo,
- ✓ H/Risaa Saadiq
- ✓ Muktaar Saadiq fa'a maqaa dhahuun gaarii ta'a.

47) Faxee

Faxeen Godinaalee akka **Baalee** fi akkasumas **Arsii lixaa** Aanaa Dodolaa naannoo gandoota Tulluu Alaawansoo fi Gannata keessa baay'inaan jiraatu.

Mootolee gosa keessaa

- ✓ Tagany Daatuu fi
- ✓ Kaduu Dodolaa akka fakkeennatti kaasun ni danda'ama.

48) Feejjaa

Feejjaan gosa naannoo **Heraroo** fi **Dodola** jidduu jirtu.

Namoota beekkamoo gosa kanaa kan akka

- ✓ Jamaal Shaalee,
- ✓ Dr. Bakar Shaalee
- ✓ Joobir Shaalee

- ✓ Shaalee Duulaa fi
- ✓ H/Siraaj Hooggalloo fa'a maqaa dhawuu dandeenna.

49) Funyamura

Gosti kun naannoo Arsii Nageellee kan jiraatan yoo ta'u,

Hayyoota beekkamoo akka

- ✓ Dr. Maarqoos Buquxoo,
- ✓ Sheek Alii Kaakumaa hayyuu sadarkaa addunyaatti ilmii barsiisuu fi
- ✓ Wagee Kajawoo fa'a kaasuu dandeenna.

50) Gaalama

Bakki jireenya isaanii Baalee fi Gadab keessa hedduuminnaan jiraatu ta'ee, akka an beekutti Gaalamni gosa qabeenya guddaa fi hayuu baay'ee qabu. Gosti Gaalamaa godinaalee fi iddoowwan garagaraa naannoo keenyaatti aanaalee fi gandoota armaan gadii kana keessatti argamu.

- Gololchaa,
- Seerofta fi
- Dodola ganda Eddoo keessa jiraatu.

Mootolee warraa keessaa

- ✓ H/Quxxee Obsaa, H/Fatoo Guyee, Haajii Godoo,
- ✓ Wiinsoo Birmajii, H/Buunkarii Waariyoo,
- ✓ H/Kadiir Tufaa, H/Mustafaa H/Kadiir
- ✓ H/Idiriis Obsaa, Obsaa Hasoo, Beezawu Laggasaa
- ✓ H/Jaarraa Hasoo, H/Musxafaa Kadiir, Sinbiruu Kisii,
- ✓ Dhaqqaboo Eebbaa, Godoo Batoo, Daatuu Batoo,
- ✓ Tolaa Jaarraa Abbiyyuu, Badhaasoo Godoo, H/Galatoo Waariyoo,
- ✓ Dafaa Dawaanoo, Maammoo Buttaa, Laggasaa Simbiruu
- ✓ Shaanqullee Gammadaa, H/Raaboyyee Turii, Woliyyii cootaa,
- ✓ Tashoomaa Shaanqullee, Woliyyii Nuree, H/Nuure Guyyee,
- ✓ Maammad Dafaa, Muzayyan Heebboo, Huseen Quxxee
- ✓ Qaadii Badhaasoo fi Kaayoo Shaanqullee faa kaasuun ni danda'ama.

H/Mustafaa H/Kadiir

Ilma H/Kadiir Tufaa yommuu ta'u, nama sabboonaa Oromoo, ofitti amantummaa qabu, gootummaa fi arjummaa daangaa hin qabne nama qabuudha. Nama harka 7 hajjii dhaqee beeytii

harkaan qabate. Akkasumas nama harka 7 yoo hajju, tokko tokkoo hajjii keessatti harka torballee beeytii irra naannayuudhaan beekamu. Wolii galaan nama harka 49 beeyti irra naannawuun akka Sayyidaa/ ykn nama guddaa fi kabajamaatti beekamu.

H/Musxafaa H/Kadiir

51) Ganboon

Baay’innaan gosti kun naannoo armaan gaditti ibsame kana keessa akka jiran hubachuun danda’ameera.

- Nageellee Arsii fi
- Bulbulaa keessa jiraatu.

Hayyoonni duree Gosaa ta'an

- ✓ Gutama Sulxaan qabsaa'aa mirga dhala namaa, barsiisaa fi quuqamaa sabaa
- ✓ Fiigaa Kolee mootii gosaa jennee kaasuu dandeenna.

52) Gannata

Gannanni gosa Oromoo iddoo lama jiru yoo ta'u, kunis Aanaa Dodolaa keessa naannoo gandoota maqaan isaanii asii gaditti dhayamee kana keessa baay'innaan jiraatan.

- Daangamboo fi
- Meexama jiraatan.

Mootolee warraa keessaa beekkamoo akka: -

- ✓ Tassoo Culuqqee, Jaarraa Feelacoo, Duubee Shellee,
- ✓ Hayla Maaram Waabee, Baatii jirruu, Goobana Hantuutuu,
- ✓ Waabee Duubee, Abbiyyuu Samuu, Korrooso Duubee,
- ✓ Daddafoo Lolee, Bariisoo Tassoo, Elemoo Heebboo,

- ✓ Tukkinnee Oogattoo, Tessaa Tukkinnee, Xeenxiraa Tukkinnee
- ✓ Qaabattoo Tiksee, Aabbuu Qaabattoo, Qaabattoo Fanjaajaa,
- ✓ Maammaa Jaarraa, Lolee Qaaduu, Kadiir Gammadaa Gamboo,
- ✓ Baqqalaa Waabee, H/Duulaa Baammee fi Bariisoo Goobana faa maqaa dhahuun ni danda'ama.

Aabbuu Qaabattoo

Obbo Aabbuu Qaabattoo dhalataa kutaa Baalee, aanaa Dodolaa ganda Daangabbooo gosaan ammoo worra gosa sammuu torbanii keessaa gosti Gannata worra bokkuuti. Qabsoo jalqabuun koodeewwanitti kan makame bara 19991 akka lakkoofsa faranjiitti ture. Qabsoo keessas kufee kuffisaa kan ture hanga bara 1998 akka lakkoofsa faranjiitti yoo ta'u baruma kana keessa xinnoo waa dhukkubnaan hidhannoo dhiise yaalamaa erga ture booda gara biyyaa alaa baye. Jalqaba gara Keeniyaa baqachuun achumaan gara Ameerikaa deeme.

Achittis addi bilisummaa Oromoo diigamee jennaan gara dhaaba jijjiirrama kan (ODF) jedhamu keessa seene qabsaawaa ture. Kanaan booda gara biyyaa galee jiraata. Erga gara biyyaa

galeellee nama siyaa'ina qabu waan ta'eef, hawaasaan akka malee wolitti dhiyaata, jaalalas qaba.

Aabbuu Qaabatoo

53) Garjeeda

Garjeennis akkuma gosa Arsii biraa gosa baldhaa fi beekkamaa dha. Aanaalee Arsii heddu keessa faca'anii kan jiran yoo ta'u isaan kana keessaa

- ✓ Arsii lixaa aanaalee akka Asaasa, Boqqojjii fi Adaabbaa
- ✓ Ginniirii fi Dalloo manna, Ginniir, Gooroo
- ✓ Oromiyaan ala biyya akka keeniyaa fi Taanzaaniyaatillee argamuu isaa eeruu arganne irraa akka fakkeennatti kaasuu dandeenna.

Mootolee gosaa bekkamoo akka

- ✓ Waabee Shuubaloo kan H/sillaaseen qorsaan ajjeesise.
- ✓ Leenca Guraaroo, Amaan Nageessoo
- ✓ Sa'idoo Kallee, Badhaasoo Duulashoo,
- ✓ Ibraahim Urgeessaa, Shaalee Kolaasoo,
- ✓ Buttaa Fatanaa, Goobana Yuuboo,
- ✓ H/Birkaa Tufaa, Fattoo Qaalloo,
- ✓ Ambee Dullee, H/Jeedoo, Saadiqoo Qomichaa
- ✓ Ayyub Kaayoo, Mahaammad Goobanaa,
- ✓ H/ Abduljabbaar Buttaa, H/Muhaammad Sa'id,
- ✓ Sh/Abdallaa Ibraahim, Heeban Ogotee,
- ✓ H/Aliiyyii Galchuu fa'a maqaa kaasuun ni danda'ama.

54) Geetara

Gosti Geetaraa baay'innaan naannoo godina Arsii lixaa keessa aanaalee fi gandoota armaan gadii kana keessa jiraatu.

- *Martii,*
- *Jajjuu,*
- *Collee,*
- *Hawaas fi*
- *Silingoo keessa hedduminnaan* jiraata.

Mootii gosaa *Sheek Kadiir Ahmad* fa'a qabu.

55) Giliinshaa

Gosti Giliinshaa baay'innaan kan jiraatu naannoo godinaalee Arsii bahaa fi sh/bahaa keessa aanaalee akka:

- aanaa Adaamii Tulluu,
- Jiddoo Kombolchaa fi
- Asallaa faa akka jiran ragaa qoranneen aganneerra.

Mootolee fi hayyoota warra keessaa

↘ Gosti kun goota fi hayyuu Oromummaa qofaaf jedhee qe'ee fi qabeenna irraa buqqa'ee hamma hardhaatti achi buuten isaa dhabamee, imimmaan isaa Oromoo hundarraa qooruu dide leencicha ***Nadhii Gammadaa*** biyyaaf gumaachee jira.

↘ Kana maleellee hayyoota akka ***Tukee Maammaa*** faa eeruu dandeenna.

56) Gimshixa

Gosti Gimshixaa godina Arsii Aanaa Nansaboo, Dodolaa fi Kokkossa keessa jiraatu.

Isaanis mootii gosa isaanii kan akka

- ✓ Cawwicha Burkii
- ✓ Jamaal Waayyuu
- ✓ Waayyuu Dikaalee qabu.

57) Gomoora

Gosti tun gosoota Arsii aanaalee godinoota Arsii lamaanii keessaa tokko ta’u. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan kan maqaan gosaatuu “**Gomoora Fiigaa Kolee ka Sangaan baase Jolee**” jedhamee ittiin waamamu kan akka: -

- ✓ **Fiigaa Kolee** fi akkasumas
- ✓ **Dr. Urgeessaa** fa’a qabu.

58) Goofangira

Goofangirri gosoota gurguddoo Arsiin qabu keessaa tokko yoo ta’u; bakki jireenya isaa

- Arsii -Kofalee fi
- Baaleen keessa kan baay’atu yommuu ta’u, Baaleen keessatti aanaalee akka asii gadii.: -
 - Agaarfaa
 - Alii
 - Roobee fi
 - Diinshoo keessa jiraatu

Mootolee gosaa keessaa

- ✓ Turii Tuulaa, H/Gammadaa Tissee
- ✓ H/Waaqoo Turii, Jiloo Hasoo

- ✓ Hiikoo Turaa, Amaan Barkee, Tolaa Waaqoo
- ✓ Sa'id Raahimmatoo, Fayyisoo Seeroo
- ✓ Galatoo Seeroo fi Qaasoo Morkee faa kaasuu dandeenna.

59) Goonnosa

Gosoota Oromoo Arsii keessa tokko yommuu ta'u, iddoo isaan itti argamanii fi keessa jiraatan: -

- *Dodolaa* fi
- *Kofale* baay'innaan jiraatan

Hayyoota Gosaa keessaa: -

- ✓ Manguddoota akka ***Duubee Guutootii*** fi
- ✓ Gaazexeessaa akka ***Mahaammad Adamoo*** maqaa kaasuun barbaachisaa dha.

60) Hamiida

Gosa kanas akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee Baalefi Arsii keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan gaafadhee argachuudhaaf ammaaf sakatta'aa fi abuurraa qormaataa gubbaa kan jiru waan ta'eef, kitaaba gulaalli sadaffaatiin gaafa wolitti deebinu maqaan adda baasee barreessuun hamma isinii dhiyeessutti, jiraattota gosaa irraa hofkaltii gaafadha.

61) Habarnoosa

Gostii Habarnoosaa naannoo aanaalee Arsii gara garaa keessa kan jiraatan.

Mootolee Gosaa keessaa

- ✓ Akka Baqqalaa Daadhii,
- ✓ Badhaanee Muddee fa'a beekkamoo qabu.

Gosa kanas akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee Baalefi Arsii keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan gaafadhee argachuudhaaf ammaaf sakatta'aa fi abuurraa qormaataa gubbaa kan jiru waan ta'eef, kitaaba gulaalli sadaffaatiin gaafa wolitti deebinu maqaan adda baasee barreessuun hamma isinii dhiyeessutti, jiraattota gosaa irraa hofkaltii gaafadha.

62) Hanbeentuu

Hanbeentun gosa Arsii baldhoo yoo taatu aanaalee godinoota Arsii lamaan, shawaa bahaa fi Baale keessa akka jiraniifii akkasumas mootolee gosaa jajjaboo Arseen keessatti beekaman akka qaban hubannee jirra.

Hayyoonni ciccimoon kunis kan akka

- ✓ Nuuree Badhaasoo,

- ✓ Saddeeboo Bariisoo fi
- ✓ Waaqoo Goobaloo fa'a hayyoota gosaa beekkamoo isaaniiti.

63) Hangisoo

Gosti Hangisoo naannoo Dodolaa fi Kofale keessa akka jiru tilmaamama.

64) Hanqa

Gosti tun gosoota Arsii sadiini aanaalee godinoota hundaa keessa jiran keessa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu.

65) Hanqarroosa

Gosti tun naannoo Laangannoo fi ollaa isaa kan jiran yoo ta'u, namoota beekkamoo warraa keessaa *Nageessoo Qexexoo* kaasuun sirrii dha

66) Harimaa

Gosoota ragaa qabatamaa irraa dhabne keessaa takka Harimaa dha. Namoonni gurraa qaban maqaa isii qofa nuuf eeran. Dhalattoonni gosa Harimaas ta'ee kaannin biraa warri ragaa guutuu dhiyeessufi dadhabne hundi kitaaba kana yoo argan teessoo asirra jiru kanaan nu qunnamuu danda'u. Nutis waan

sirreessuu qabnu sirreessinee maxxansa lammaffaa irratti ni baafna. Hojiin biyyaa fi sabaa waliin malee hin milkaa’u.

67) Harimannaa

Gosti Harimannaa naannoo

- Aanaa Shaallaafi
- Arsii Nageellee keessa faca’anii kan jiran yoo ta’u,

Gaafa hamoommota deemu, ... **“Harimannaan bule shophaa Deegaa mitii gurra soqa”** jedhee gurra malee looniif dhimma akka hin qabne hamoommotaan taphataa deema.

Isaanis Mootolee Gosaa Kan Akka

- ✓ Waarisoo Abdii Buttaa fi
- ✓ Baaquu Eddaamuu faa jalatti bulu

68) Hawaxxuu

Hawaxxuun gosa warra goota beekkamaa ***Kadiir Waaqoo Shaaqeeti***. Seenaa keessatti gaafa lola dhoombirii waan diinaaf qopheessu yoo himu ***“harannaa jedhantu tana; Kadiirii jedhantu ana, Soorata isiniin eegetu kana.”*** Jedhee bombii qopheeffatee diinan eegaa ture itti darbate.

Mootolee gosaa keessaa kan akka

- ✓ Waaqoo Shaaqee, Awwal Bune
- ✓ Kadiir Waaqoo Shaaqee, Abdul Sabuur Maamud
- ✓ J/Huseen Bune, Maamud Bune
- ✓ Abbaa Kadiir,
- ✓ Abbaa Xaahir(H/Haroo)
- ✓ Abbaa Jiyluu fi
- ✓ kan akka Awwal kadiir faa kaasuu dandeenna.

69) Heeban

Heebanoo gosa baldhoo naannoo Siraaroo fi Laanganno keessallee akkasumas aanaalee Arsii bahaa fi Arsii lixaa heddu keessa faffaca'anii akka jiran hayyuu gosaa, Abbaa Gadaa Imaam Boonsii Raaboo irraa ragaa argadhee jira.

Abbaan Gadaa kun nama wajjiin mana hidhaa keessa turre yoo ta'u, barri kunis akka lakoofsa Itoophiyaatitti bara 1984 ta'a. Yeroo san hojjattootni amanamoo mootummaa dha **“Imaam ati maali?”** jedhanii yoo gaafatan, ... **“Ani Mootii dha!”** jedhee deebisaaf. **“Biyya tokko keessatti Mootiin lamaa akkamtti jiraachuu danda'a?”** yoo jarri jettuun, **“Ani biyya tiyyatti Mootomee; abbaa biyyaatii; situ biyya namaatitti abbaa**

ta'aaraa; ka'ii gali; biyyi kee Maqalee gara biyya keeti"
jedhee mormataa ture ofirraa.

Waan biraallee waan inni mana hidhaa keessatti dubbatu keessaa:
yoo namni qarshii kennuuf, namoota wajjiin hidhamne hundaafuu
qarshii san keessaa ni kennaaf. Yogguu san eegdonni Woyyaanee
mana hidhaa san eegan... **"maaliif qarshii firri isinii fide
namaa qooddan?" yoo jedhaniin... "Horii Oromoo kennaara
malee keessan kan dhagaa maqalee san kennaara isinitti
fakkaatee?"** jedhee warra mana hidhaa keessa jiru kofalchiisa.

Mootolee Gosaa keessaa

- ✓ kan akka *Biitee Bariisoo*
- ✓ Abbaa gadaa Imaam Boonsii Raaboo maqaa kaasuu
dandeenna.

70) Heexosa

Gosti Heexosaa akkuma gosoota biroo kan Arsii lamaanii,
aanaalee godinoota Arsii hunda keessatti baay'inaan argaman.
Gosa guddoo ta'uu qofa osoo hin taane maqaan biyyaa ykn aanaa
Heexosaa llee isimarraa mogga'eera. Gosti tun gara caalu kan
argamtu naannoo

- aanaa Heexosaa

- Magaalaa Itayyaa, naannawa aanaalee biraa fi godinaalee Arsii keessa heddumminaan jiru.

Hayyoota Gosaa keessaa kan akka

Gosti kun gosa aanan Arsii Bahaa ittiin moggaafame yoo ta’u,

- ✓ Mahaammad H/Abseenoo, H/Hamdaa Muudee,
- ✓ H/Ganna Baatii, H/Fayyoo Gammachuu fa’a maqaa kaasuu dandeenna.

71) Hismannaa

Gosa Hismannaa akka gosoota kaawwanii baldhisee kaawuuf qorannoo waan na barbaachisee fi hamma yaalii godheen milkaa’uu baadhus akkasumas qorannoo kana kan itti jiruufii kitaaba fuula duraa keessatti baldhinnaan kan ibsu ta’uu gamanumaan waada isinii galaa gosti kun gosuma Arsii sadiin kabajamtuu fi ulfaattuu mootolee fi hayyoota mataa isaanii qaban kan naannoo godina Arsii bahaa kan laga Waabee gamaatti argaman akka ta’e isinii bayaansuu barbaada.

72) Hogolchoo

Gosti hogolchoo godina Arsii naannoo Hulaa Arbaatii fi Haburaa keessatti hedduuminaan argamti.

73) Hoolbatannaa

Gosti tun gosoota aanaalee Arsii fi Baalee keessa jiraatan keessaa tokko yoo ta'an Iddoon jireenya isaan baay'innaan itti argaman naannoo akka: -

- Aanaa kokkosaa
- Aanaa Adaabbaa
- Aanaa Dallo-mannaa
- Aanaa Harannaa Nansaboo
- Aanaa Harannaa Bulluqi faa keessa baay'innaan jiraatu.

Mootii fi Hayyuu Ittiin Bulan Kan Akka

- ✓ Cawwicha Tuulaa, Guyyee Booragoo,
- ✓ Gurree Sheekoo, Joonjaa Kinkoo, Wotticha Guutuu
- ✓ warra ammaa keessaa H/Qaasim Joonjaa fi
- ✓ Abbaa Gadaa Taahir Godaanaa kan bulchiinsa gadaa raayyaa ykn gosoota Arsii aanaa Dodolaa, Nansaboo fi Adaabbaa keessatti argaman kan gaaddisa gosa guddoo raayyaa jalatti argaman hunda kan bulchaa ture fa'a qabu.

74) Hoolee

Gosti tun akkuma gosoota Arsii biroo godina Arsii lixaa naannoo aanaa **Dodolaa** kan jirtu yoo ta’u, keessattuu ollaa magaalaa xiqqittii Seeroftaatti baay’innaan jiraatu.

Hayyoota beekkamoo gosaa kan

- ✓ akka Bariisoo Hookkuu fi
- ✓ Cawwittii Hidhabuu
- ✓ Tulluu Cawwittii
- ✓ Daaluu Jirmoo fa’a qabu.

75) Huduga

Udugni gosa guddoo beekkamtii qabu yoo ta’u isaanis naannoo aanaa Arsii Nageelle fi Qoree keessa jiraatu. Mootolee warri qabuu keessaa sheek Alii Baraartii, Mahaammad Maaldawoo, Baqqalaa Aadam, Mahaammad Ukee, Ibraahim Teesisaa faa qabu. Alii Baraartii nama sababa qabsoo Oromootif hidhaa Wayyaanee keessatti dararamaa turee fi achii ba’ee boqate ta’uu isaatin seenan yaadata.

76) Hulullee: -

Gosti Hulullee gosoota Arsii keessa tokko yoo ta’u, hayyoota fi namoota gosaa heddu waamun nu rakkise. Garuu gosa guddoo fi

beekkamoo akka ta'an hin morminu. Hulullee Gosa mootii qabdu
akkuma kaawwanii mootolee mataa isaanii qabu.

77) Hunxee

Gosti tun gosoota Arsii aanaalee godinaa Arsii lixaa *Adaabbaa*
keessa jiraatu,

Manguddoota beekkamoo Hunxee Keessaa

- ✓ Wosee Hiikoo, H/Xinoo Menee, H /Goobana Gujii,
- ✓ Guyyee Baqataa, Waadoo Buttaa, Gore Garbichaa,
- ✓ Waadoo Leenjiso, Tufaa Miree, Saaddoo Gammadaa,
- ✓ H/Buntii Alii, Badhaasoo Irboo, Hajjii Logomoo
- ✓ Waaqoo Logomoo, H/Amboo Goobanaa, H/Kamaal
Kabbadaa Heebboo
- ✓ H /Abubakar Fattoo, H/Ibraahim Caancoo, H/ Kadiir
Heebboo,
- ✓ Mahaammad H/Buntii, Bariisoo Amboo,
- ✓ H/Heebboo Guyyee, H/Kabbadaa Heebboo, Jaarsoo
Heebboo fi
- ✓ H/Hajjii Gammadaa, Woyyoo Tukee, Haaji Dafoo,
- ✓ Jooboo Gammadaa fi H/Yuunus Fattoo maqaa dhawuu
dandeenna.

78) Huphannoosa

Gostii Huphannoosaa **naannoo aanaalee Arsii** gara garaa keessa kan jiran yoo ta'u

- Aanaa Xiyyoo,
- Haburaa fi
- Nageellen kaasuu dandeenna.

Isaanis mootii gosaa ka akka Bariisoo H/Eddoo faa qabu.

79) Ilaannii

Gosti tun gosoota aanaalee godina Arsiif Baalee akkasumas shawaa bahaa keessa jiran yoo ta'u, **Agaarfaa** fi **Gindhiir** keessatti baay'inaan argamu. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu.

80) Iluu

Gosti tun gosoota Sikkoo fi Mandoo aanaalee godina Arsiif Baalee keessa jiran keessa tokko. Gara naannoo hara Dambal baay'inaan jiru. Akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu.

81) Inseemana

Gosti Inseemanaa aanaa Gadab Asaasaa keessa kan jiran yoo ta'u, **mootii gosaa** kan akka H/Daalee Goobanaa fa'a qabu.

82) Jaawwi

Gosti tun gosoota Sikkoof Mandoo waliin walitti dhufeenna qaban fi aanaalee godina Arsiif Baalee keessa jiran keessa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa: -

Mootii fi hayyuu ittiin bulan kan akka

- ✓ *H/Tuuqaa Nagawoo,*
- ✓ Bakar Kimoo,
- ✓ Ismaa'il Bakar,
- ✓ Abdulqaadir,
- ✓ Bultum Weebilee (Huseen A/Jabbaar) faa akka fakkeennatti eeruu dandeenna.

83) Jawaara

Jawaarri bakka jireenya isaa yoo ilaalle akkuma gosa Oromoo Arsii godinaalee Arsiin keessa jiraatu hundatti kan argamu yommuu ta'uu naannoleen kunis akka armaan gadii ta'a.

- Aanaa Kokkossaa,
- Nageellee Arsii fi
- Aanaa Asallaa
- Kofale keessa heddumminaan jiraatu.

Mootota warraa keessaa: - *Dullee Tulee fa'a* akka fakkeennatti kaasuu barbaada. *“Jawaara Dullee Tuleet Amaara surree buleeti”* jedhani fa'a gosa maqaa isaatiin jaju.

84) Kanshee

Kansheen gosoota naannoo **Shaashamannee** fi **Nageellee** jirtu keessaa gosa tokko. Isaanis namoota beekkamoo fi hayyota baratan heddu horatanii jiru. Warra lubbuun hin jirre ka seenaa isaanii ilmaanis faana dhoofta fakkeennaf, gooticha dirree waraanaa akka addunyaatti beekkaman kan akka leencichaa gaafa cittee, goota ilma Sabaafi biyyaa, faa himuun ni danda'ama.

- a) Waashoo Ketoo
- b) Jiloo Falfalu
- c) Daani'eel Waashoo
- d) F/Maarshaalii Birhaanuu Juulaa
- e) Huseen Shukkiyyoo
- f) Nagawoo Tufaa

85) Kabiira

Gosti kabiiraa kunis akkuma gosa Arsii kamiittu kan argamu gosoota Arsii lamaanii giddutti yommuu ta'u, jireenyaan naannoo godinoota Arsii arfan keessatti argama. **Hayyuun Beekkamaa**

Gosa kanaa kan akka H/Aloo Huseen fa'a fi kkf maqaa kaasuun ni danda'ama.

86) Karmaamida

Gosti Karmaamidaa naannoo Goobbafi Gooroo kan jiraatan yoo ta'u, namoota beekkamoo akka Ibraahim Tusuu fi Hasan Abduljawaad faa qabu.

87) Ketaa

Naannoo gaara Duuroo, aanaa Arsii Nageellee fi naannoo isaanii akka jiran hubachuun ni danda'ama. “Ketaa miinjalee jeemaa Miilatu namaan deema” jedhanii hamoommatu warri gosa ketaa. Mootii warraa keessaa **Hirphoo Walaasaa** yoo fudhanne bayeessa.

88) Kolooba

koloobni gosa Arsii keessa tokko yoo ta'u, gosti kun leenca gaafa gamtee kormicha Leenjiso Diigaa, Abdurroo Bakaree, Kadiir Abdurroo fa'a Oromoof gumaachuun beekkama. Gosti Koloobaa Arsii diida'a naannoo Kolooba Boollo fi Baale Agaarfaa, Sinaana, Roobe keessa akka jiran beekkamaadha.

89) Korbooda

Gost Korboodaa naannoon jireenya isaanii Aanaa Nansaboo keessa baay'innaan jiraatu. Garuu akka gosoota kaawwanii baldhisee kaawuuf qorannoo waan na barbaachisee fi hamma yaalii godheen milkaa'uu hin dandeenne. Kanaaf maqaa isaanii qofa eeree bira darbuuf dirqamee jira.

Kun otoo kanaan jiruu goota isaanii beekkamaa **Waayyuu Waaree** fi **Shibbiiree waayyuu** warra gaafa lola Harannaa fi Allummaa wareegama kafalan maqaa kaasuu dhiisun yakka. Akkasumas manguddoo gosaa **obbo Loggitaa** kaasun ni danda'ama.

90) Kuyyara

Gosti Kuyyaraa aanaa Kokkossa keessa haga tokko kan jiran yoo ta'uu aanaalee Arsii fi Baalee kan biraa keessallee akka jiran ni tilmaamama.

Mootolee gosa keessaa

- ✓ Kululoo Baatii
- ✓ Waaqayyoo korroosoo fi
- ✓ Dr. Sibiiloo Kennoo
- ✓ Kumbusaa Buuqee fa'a kaasuu dandeenna.

91) Laaqii

Gosti Laaqii yeroo ammaa naannoo aanaa Shaallaafi Siraaroo keessa kan jiran yoo ta'uu, hayyoota warraa keessaa **Adichoo Amaloo** kaasuu barbaachisaa dha.

92) Liyyee

Gosti Liyyee naannoo Nageelle fi Gammoojjii Arsii keessa faca'anii jiraatu. Guyyaa gaafa cidhaa yoo hamoommatan: - “Liyyee Leephisii Lindhee eebbisi” Jette intalli heerumsiisan jedhanii akka mammaakatitti kaasu. Namoota gosaa gurra qaban keessaa **Fanjaa Biiccessaa** kaasun ni danda'ama.

Lolee

Gosa Arsii keessa tokko yoo ta'u isaanis akkuma gosoota biraa godinoota Arsii arfanii bakka garagaraa keessahu aanaa kokkosaa keessa olla magaala Heebanoo jedhamtuu baay'inaan jiraata.

Hayyuu fi mootolee gosaa keessaa kan akka

- ✓ Buttaa Bulbuloo fi
- ✓ Xosaa Tabuu fi akkasumas
- ✓ Goobazee Buttaa maqaa kaasuu dandeenya.

Yeroo baay'ee namni keessummaa gosa gadi fageenyaan warraa fi aanaan hubachuu yoo barbaade “**Lolee kam?**” jedhee gaafata.

“Lolee Buttaa Bulbulooti, Lolee Xosaa Tabuuti” jedhee deebii kenna warri naannoodha.

93) Loodee

Gosti Loodee gosa Oromoo Arsii keessa tokko. Isaanis naannoo aanaa Loodee *Heexosaa, magaalaa Jimaataa, Itayya* fi *Loodee Hadaa* keessa akkasumas *Baale* keessa akka jiran qorannee jirra. Manguddoota fi hayyoota Looden ambaa gumaache keessaa perezdaantin Oromiyaa ka duraanii **Juneeydiin Saaddoo Cirrii** isaan tokko. Kana malees abbaa qabeennaa beekkamaan *Kabiir Huseen Waaqoo, Fayyoo H/Arshii, Sh/Maammad Haajii Shundaa* faa kaasuu ni danda'ama.

94) Maadada

Maadadni gosa guddoo aanaa Nageellee fi Qoree keessa kan jiran fi jaarsa biyyaa akka *Ajjoo Dhiboo* faa kaasuu dandeenna.

95) Madarshoo

Madarshoon gosa baldhaa ta'uu isaatin godinicha keessa aanaalee gara garaa keessa faca'anii jiraatu. Isaan keesaa Shaashamannee, Baale aanaalee gara garaa, Arsii aanaa Heexosaa magaalaa Itayyaa fi naannawa isii keessa akka jiran yeroo qorannaa kitaaba kanaa gaggeessa turetti argeera.

Namoota beekkamoo Madarshoon hore keessaa: - Girboo Ori'aa, H/Jaarraa Tusee, Profeesar Abbaas Haajii, Fw. Juulaa Shobbee, Kooshee Hinbaa fi Tamaam Abdii faa akka fakkeennatti kaasuu dandeenna.

96) Maagidaa

Gosti tun gosoota aanaalee godinoota hunda keessatti argaman keessa tokko yoo ta'an Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu. Garuu jechamaa fi akka mammaakatti waan jedhamutu jira... **“Maagidaan ilaalchatti dhiyaattee, yoo dhaqan fagaatte...”** jedhan Sayyinni guddaan Beekkamaan **Sh/Buraanii** jedhaman. Kan biroo **“ganyaa Maagidaati”** Akka Sayyinni jedhanitti; ganyaan maagidaa ganyaa gam'aan ykn gamni isaa humnaa ol dheerate dheeratee boodarra harkaa fi miilatti maramee ka ajjeesuu dha.

97) Marfoo

Gosti tun gosoota Arsii aanaalee godinoota keessa jiran keessa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa mootolee ittiin bulan qabu.

98) Misheeraa

Gosti Misheeraa gosoota aanaa Kokkosaa keessa jiran keessaa tokko yoo ta'an, isaanis akkuma gosoota Arsii biroo hayyoota ittiin bulan kan mataa isaanii qabu.

Mootolee gosaa kan akka

- ✓ Shaanqullee Sibiiloo, Sheekaa Shaanqullee,
- ✓ Buttaa Gassaa, Baatii Bariisoo,
- ✓ Waayyuu Buttaa, Adii Waaqoo,
- ✓ Qaabattoo Jaarraa, Kinniisoo
- ✓ Woyyoo fi Shimoo Cawwichaa faa caqasuu dandenna.

Afoola sirba Arsii keessatti, sirba Tirrii yoo sirban: - ***“Misheeraa gaaxaa miseeraa laata?” jedhaa dhiichisan jedhama.***

99) Nagoo

Gosti Nagoo Asaasa, Kofalee fi naannoo biraas kan jiru ta’ee, mootolee akka **Gammadaa Baatii, Xaahir Baatii, Shoggaa Roobee, Hanaaqoo Gammadaa** fa’a eerun ni danda’ama.

100) Nuunnuu

Gosti Nuunnuu gosa baldhinnaan Amiinyatti galu yoo ta’u, yeroo ammaa aanaa Heexosaa magaalaa Itayyaa fi gandoota baadiyya naannawa isii heddu keessa jiraatu. Namoota gosaa beekkamoo keessaa abukaato fi jaarsa biyyaa heddu maqaa dhahuu dandeenna.

Mootolee gosa kanaa

- ✓ H/Alhiyyii Tololaa, H/Gabii Heey’ii,
- ✓ H/Arshii Dhaddachoo, Muudee Kolaasaa,

- ✓ Dalloo Kolaasaa, Sheek/Kadiir Abdoo hayyuu gosaa,
- ✓ Qaabattoo Reeboo fi Luugoo Amiinoo faa kaasuu dandeenna.

101) Odomannaa

Gosti tun gosa baldhinna qabu yoo ta'u, yeroo ammaa aanaalee Dodolaa, Nansaboo Kokkosaa fi naannawa isii keessa hedduminnaan jiraatu. Namoota gosaa beekkamoo keessaa Simbiruu Bakkaayyee, H/Waabee Eebbaa, Taaddasaa Simbiruu, Tusuraa Abbiyyuu, Shibbiiree Kasiiroo, Iyyoob Kasiiroo, Eebba Waaqoo, H/Baanataa Eebbaa, Baatii Korroosoo, Asfuuu Goobanaa faa kaasuu dandeenna.

102) Ogodduu

Ogodduun gosa naannoo Itayyaa Harka muraa Aanolee, Biitee fi Dambal akkasumas Baale keessa akka jiran iyyaafannee jira.

103) Oliyyee

Gosti Oliyyee aanaa Siraaroo fi naannoo Nageellee fi Qarsaa keessa akka jiran hubannee jirra. Hayyootaa fi mootolee gosaa kan akka Guyyee Goobanaa fi Tibbeessoo Leencoo faa maqaa kaasuu ni danda'ama.

104) Qaancaqoca

Gosti Qaancaqocaa magaalaa Dodolaati fi Kofale keessa kan jiran yoo ta'u, **Mootolee jara keessaa** Dheekkamaa Sheekaa, Haajii Shonee, Hayaattoo Shaalee, Cabsii Hirikkee, Galattoo Dheekkamaa, Hasan Hurrumuu, Ahmad Haajiifaa akka fakkeennatti fudhachuu dandeenna. **Galattoo Dheekkamaa** qaamaan kan beekuu yoo ta'u, seenaan isaa nama qabsaawaa, gootaa fi nama quuqama sabummaa qabu akka ta'e sirriitti beeka.

105) Qaasoo

Qaasoni Gosa Raayyaa Kajawaa keessaa tokko yoo ta'u, qarqara magaalaa Alii kan jiran fii manguddoo beekkamaa Kajawaa, H/Usmaan Garaadoo, H/Ahmad Nuuraa, jalatti uf himu.

106) Qallallee

Naannoo kuyyaraa Araddaanoo keessa jiraatu. Mootii fi hayyuu gosaa kan akka Tummee Wooriiqaa fi Julla Edamoo faa qabu.

107) Qooggoo

Qooggon Arsii Saguree fi aanaa Heexosaa Qixiibee baay'inaan kan jiran yoo ta'u, mootii gosaa beekkamaa akka H/Leencoo, Dr. Muhaammad Rashaad fa'a maqaa kaasuu dandeenna.

108) Qoomaa

Gosti tun gosoota Sikkoof Mandoo aanaalee godina Arsiif Baalee kan akka Laajjo fi Adaabbaa keessa jiru. Mootii gosaa keessaa mangguddoo akka Caakkisoo Turii, Waayyuu Caakkisoo, Bariisoo Caakkisoo, Heebboo Bariisoo, Gammadii Baatii, Bariisoo Baatii, Waaqoo Gammadii, Bariisoo Gammadaa, Eda'oo Wottee, Shibbiruu Buttaa, kadiir H/Biiftuu, H/Abdurraamaan Fatanaa fi **Yambaa** maqaa kaasuu dandeenna.

109) Raasandaara

Gosti Raasandaaraa godina Arsii aanaa Dodolaa keessa jiraatu. Mootii gosa Raasandaaraa keessaa H/Waaqoo Hamaadoo, Hussein Waaqoo, ...kaasuu dandeenna.

110) Raayituu

Raayituni gosa guddoo raayya mara walitti qabattu yoo taatu baay'inaan kan isaan jiraatan Baale keessa aanaa Raayituu, Gindhiir, Dallo Mannaa, Aanaa Bulluq Hangeettu fi naannawa Magaalaa Nageellee Booranaa fi Gujii akkasumas Somaaleetti gosa jiraatu warra Qaallicha Goodaati. Gosti Gadaa kun Oromoo Arsii keessatti Abbaa Muudaa ykn Qaalluu warra seera Ambaa keessatti yeroo muuda Gadaa Qumbii kennee Gadaa raggaasisu.

Warra Gadaan marti jila footee Qumbii fudhattee Sirna Gadaa Arsii achii mirkaneeffattuu fi seenaa qabsoo Oromoo keessatti gootota adda duree gaafa xiiqii wareegama biyyaaf gumaachuun beekkaman kan of keessatti hammatteedha. Isaan kana keessaa muraasni isaanii kan akka faajjii qabsoo Oromootti ilaalaman: Muhaammad Gadaa Qaalluu, Waaqoo Guutuu, Aadam Jiloo, Mohaammad Aadam Jiloo, Waaqoo Lugoo, Abdurrazzaaq Aadam, Camarrii Guutuu fa'a akka fakkeennatti fudhachuu dandeenna.

111) Sa'imannaa

Gosti Sayimanna guddoo yoo taatu, baay'inaan kan isaan jiraatan

- Baale aanaa Diinshoo, Ginniir.
- Boqqojjii, Adaabbaa
- Laanganno, Shaashamannee
- Nageellee Arsii, Kofale
- Asaasaa fi aanaa Qoree keessa baay'atanii jiraatu.

Mootolee warraa keessaa

✓ Burqaa Dimbaaroo	-Kurkii Muudii,
✓ H/Aadam Galatuu	-Duubee Muudi
✓ Araarsoo Jiloo	-Tufaa Cirroo
✓ H/Diinsaa Bu'ii	-Kadiir Hedoo

- ✓ H/Gabii Diinsaa -Gabayoo Turii,
- ✓ Jarjarsaa Badhee -Bulloo Ori'aa
- ✓ Daatuu Xaqaqoo -Mahaammad Bulloo
- ✓ Shubbisaa Adeemaa -Ibraahim Roobee,
- ✓ H/Jifaar Washee -Kamaal Gabayoo
- ✓ H/Amaanoo Gadaalaa -H/Abdulkariim Tufaa fa'a
- ✓ H/Mahaammad Gadaalaa kaasuu dandeenna.

112) Saalmalee

Gosti tun aanaalee godinaalee Arsii arfan kan akka Kokkosaa fi naannoo isii keessa jiran. **“Saalmalee Banca Ulfinaan nu Galchaa”** jedhe Saalmaleen gaafa cidha baafate.

Mootolee gosaa Saalmalee keessaa

- ✓ Gammee Tufaa,
- ✓ Lolaamoo Barraaqoo fi
- ✓ Baqataa Nabii faa Kaasuu dandeenna.

Kan biroo sirba Tirrii durii Bariitee fi woraabo jedhamu keessatti **“gaara bancaatiin”** wolqabatee akkana jedhama.

“Banca tiifuu

Haga jaaree bututuufuu

Balda dhiituu”

Jedhee woraabessi itti sirbe intala sirbaaf deemtu karatti qabatee.

Intalti tun ammoo hiriya yookaan goshoo sirbaa maqaan isaa Bariiso jedhamu soqaa halkaniin waan baateef, otoo isaan wol hin argini woraabo karatti qabee itti sirbaa bule jedhama. Achumaa isiniillee sirba woraabessaa kanaaf deebii akkana jettee deebifte jedhama afoolarraa: -

“Hoo bariiso bariiso Alla!

Yoo bariite galla,

Ee barii lafti goodda

Ee woraabo na nyaatee

badii natti koota”

jettee isinis Woraaboon jalaa sirba qabdi jedhama.

Woraabollee deebisee akkana jedhee sirbeef;

“Hunduruufaa

Gara duufaa

murru quufaa”

jedhee deebi kennaa

Lafti bari’uuf cinaa ganamaatitti yoo Bariiso isii barbaadaa bulee bira gahee woraaboon irraa ari’u...” Si haa nyaatu! si haa nyaatu!” yoo inni jedhu, hafuurri ajaa bineensaa waan guuteef ennasuma duute jedhama.

113) Saasamanyee

Gosti Saasamanyee gosa aanaa Loodee Heexosaa magaalaa Jimaatatii fi naannoo isii keessa akka jiran hubannee jirra.

114) Sabroo

Gosti Sabroollee gosa baldhaa aanaalee Arsii fii Baalee keessa jiru yoo ta’u, godina Arsii aanaa Doddootaa magaalaa Dheeraa keessa Sabiroon Booruu baay’inaan jira. Mootii isaanii keessaa H/Mahaammad Sabiroo, Amaano Ebuu Idaa faa kaasun ni danda’ama. Gosa Kanaan wal qabatee mammaaka akkana jedhuutu jira... “Aduu dhiya laali Sabroo ija laali”.

115) Saddiiqoo

Gosti tun gosoota Arsii aanaalee godinoota Arsii hunda jiran keessa tokko yoo ta’an Saddiiqoon obboleessa Doomagooti, ilma Jeeloo kan lammaffaa. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu.

Hayyoota Gosaa beekkamoo

- ✓ H/Daddafoo Waadoo
- ✓ Hayaatoo H/Daddafoo fa’a qabu.

116) Saddooni

Gosti tun gosoota Sikkoo, Mandoo fi aanaalee godina Arsii afranii keessa jiran keessa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu.

117) Sadih (3)

Gosti tun gosoota Sikkoof Mandoo aanaalee godina Arsiif Baalee keessa jiran keessa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu.

118) Sheelada

Gosti tun gosoota Sikkoof Mandoo aanaalee godinoota Arsii keessa jiran keessa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan kan akka Waadoo Cuqulaa fa'a qabu.

119) Shaffila

Godinaalee arfan keessaa gosa tokko yoo taatu hayyootaa fi Aalimman heduu namoota fakkeenna ta'an kan akka Amiin Jundi, Sh/Kamaal Huseen, Muktar fi Siraji Fato of keessaa qaban.

Mootolee fi Hayyoota Shaffila keessaa: -

- ✓ Abdaa Huseen
- ✓ Sh/Abdurramaan
- ✓ Sh/Luuxxaa
- ✓ H/Garaadoo Aliyyii

- ✓ H/Fatoo Dabbee fi
- ✓ Jundii Sheekaa

120) Sheedama

Gosti Sheedamaa gosoota baldhoo naannoo

- aanaa Dodolaa fi Asaasa,
- Shaashamannee, Shaalla
- Laanganno, Nageelle Arsii, aanaalee
- Baalee kan akka Goobbaa, Kokkossa, Warqaa fi naannawa isaanii keessa hedduuminaan jiraatu.

Sheedamni **nama baratee fi Hayyoota gosaa** baay'ee qaba.

Hamma tokko maqaa dhawuun yoo barbaachise: -

- ✓ Mootolee akka Jaarsoo Bu'ii,
- ✓ Baalabbaata Xaqaaqaa Guyyee fi
- ✓ Yaayyaa Hasan fa'a warra yeroo jalqabaatif biyya bulchuu jalqabani.

Bulchiinsa bu'ii ummanni koonyaa san maratuu galateeffata ture. Namoonni akka mootii **Abbaa Jibichootti/Xaqaaqaa** Guyyee /murteen fi hayyuun isaa gosa isaa Sheedamaa qofa osoo hin taane namoota naannawallee fayyadaa nama ture. Gaafa tokko warra soddaatin waldhabnaan mana soddaatii dhagee karrarra

dhaabatee gonfaa mulqatee... “*nu amma booda warra kanaan wal-hin saalfannu*” jedhe jeddhama. Addaan galle jechuu isaati.

Taaddasaa Aadam

Mokonnán Hasan Bu’ii

Mootolee Sheedamaa keessaa

Kan akka **Jaarsoo Bu’ii**, nama dhaabni isaa dheeraa gaaddisa fakkaatu, kan wanni inni dubbate hundi fudhatama qabu, nama odoo hin baratin akka nama barateetitti biyya bulchaa ture. Nama waan qabu hiyyeessa nyaachisaa ture.

Abbaa Seeroftaa, Mokkonan Hasan, Geetachoo Jaarsoo, Maammaa Xaahiroo, A/maan A/Jifaar, A/Xiiqqoo H/Huseen, Abbaa Jabal Xaahiroo, Pro. Muhaammad A/Jabal, Abbaa Duulaa

Maammaa, Dr. Eeliyaas A/Duulaa, Abbaa Fooggee Xaahiroo, H/Qaasim Xaahiroo, H/Umar Xaahiroo, H/Bashiir Xaahiroo, H/Huseen Qaasim, A/Nashaa H/Huseen, Abbaa Duulaa Huseen, H/Aadam H/Bashiir, Abbaa Cabsaa Huseen, Suyyum Taaddasaa, Ambaasaaddar Leencoo Baatii, Ayyalaa Baatii, H/Abdurramaan Sa'id, Aashim Sa'id, Amaan Sa'id,

Warraa Guyyee Yaayyaa keessaa: -Iisaa Bashiir, H/Bushraa Worquu, Jamaa Guyyee, Irboo Jamaa, H/Abdurroo Aadam, H/Muhaammad Ahmad, Haajii Guyyee, M/Amiin Irboo, Alii A/Garoo, Shuume Irboo, H/Abbaa Garoo Guyyee, H/Hasanoo Qeebaloo, H/Nabii Badhaasoo, Woyyii Badhaasoo, Woliyyii Nabii, H/Biiftuu Guyyee, H/Tiraa Qeebaloo, H/Fatoo Daatuu, H/Muhaammad H/Biiftuu kaasuu dandeenna.

H/Aadam Bashiir

H/Bushraa A/Nashaa

kan yeroof seenaan isaanii hin argamne hayyoota akka

- ✓ Bu'ii Falamaa, Xaahiroo Yaayyaa, Guyyee Yaayyaa,
- ✓ Abbaa Jifaar Xaahiroo, Bariisoo Baatii, Cuuqurruu Xaqassaa
- ✓ Gurraacha Guyyee, Xibabuu Jaarsoo, Taaddasaa Adam
- ✓ H/ Gariibee Waashoo, H/Hasoo Finqilaa, Caaqarrii H
- ✓ Korroosoo Billayee, H/Bashiir Uloo, Suyyum Gammachu fi Abbaa Duulaa Huseen, Guyyee yoo taatu

Hayyoota beekkumsa guddaa qaban ta'anii, bara san keessa osoo hin baratin akka lammii barateetti biyya bulchuun hawaasa fayyadanii fi akkasumas rakkoolee garagaraa hiikaa turan.

121) Sheelada

Gosti tun gosoota Arsii lamaanii aanaalee godina Arsii fi Baalee keessa jiran keessa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan

Hayyota gosaa kan akka

- ✓ Abdulgaffaar,
- ✓ Sh/Ahmadi Xoolee fa'a qabu.

122) Shiree

Gosa Shirellee akka gosoota kaawwanii baldhisee kaawuuf qorannoo waan na barbaachisee fi hamma yaalii godheen milkaa'uu baadhus gosti kun gosuma Arsii kabajamtuu fi ulfaattuu mootolee fi hayyoota mataa isaanii kan akka dhaqqabaa Waariyoo falmataa mirga namoomaa qaban ta'uun shakkii miti.

123) Shuunee

Gosti Shuunee aanaa Qarsaa, Xiyyoo fi Sagure keessaa jiraatu. Shuunen gosa hayyoota qabdu yoo ta'u isaan kana keessaa namoota akka Badhaasoo Daddafoo, Dr. Nuuroo Daddafoo, Baarii Badhaasoo, dubartii jabduu fi hayyitti akka Amaanee Badhaasoo faa caqasuu dandeenna.

124) Silxaanaa

Gosa Silxaanaa akka gosoota kaawwanii baldhisee kaawuuf qorannoo waan na barbaachisee fi hamma yaalii godheen milkaa'uu hin dandeenne. Kanaaf maqaa isaanii qofa eeree bira darbuuf dirqamamee jira. Hayyuu gosaa keessaa kan akka Haaji Shubbee fa'a kaasuu dandeenna.

125) Sinaana

Sinaana gosti sinaanaa baldhinaan kajiraatu godina Baalee aanaa Sinaanatii fi Gadab aanaa Dodolaa keessa heddumminaan jiraatu.

Hayyoota fi mootolee gosaa keessaa

- Roobalee Guraarii, Sinaano Guraarii–
- Baamme Hamaadoo, Waqoo Baammee,
- H/Marfoo Bakare, H/Abdulqaadir Daaluu fi
- H/Abubakar Haajii fa'a yoo ta'an, kanas eeruu biyyaatiin argadheerra.

H/Marfoo Bakaree Waayyuu hayyuu guddaa gosa kana keessaa dhalate yommuu ta'u, Sinaanni maqaa worraa guddaa *saqoo Jaafar*, hayyuu Arsiin sadiin qabduu fi manguddummaaf laakkawattee itti fayyadamtu turan.

H/Marfoo Bakaree

126) Makkoo

Gosti makkoo baldhinnaan kan jiraatu naannawa aanaa Dodolaati. Isaanis akkuma gosa biraa mootii fi hayyoota mataa isaanii qabu.

127) Soolee

Gosti Soolee aanaa Dodolaa fi aanaa Aadaabbaa akkasumas Shaashamannee keessa jiraatu. Hayyoota durii keessaa goota

Soolee **Sabroo** ka **gadabichoon** ajjeesee Gadabitti maqaa godhe fi namoota yeroo ammaa maqaa eeruu dhabuu kiyyaan hofkaltii gaafadha.

128) Suudee

Gosti suudee Arsii aanaa Suudee fi naannoo isii akka jiran namoonni odeeffannoo nuuf kennan nutti himanii jiru.

Mootolee fi hayyoota gosaa beekkamoo: -

- ✓ Abdullaxiif Bolodee fi
- ✓ Abdulmajiid Suudee hayyoota gosa suudee beekkamoo biyya Arsii Diida'aati.

129) Tafaalaxa

Gosti tun gosoota Arsii aanaalee godinoota Arsii keessa jiran hunda keessaa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan kan akka **Tasaamiroo Elemoo** qabu. Jireenyi isaanii irra caalaa naannoo aanaa kofalee fi laanganno keessa baay'inaan jiraatu.

130) Tamaama

Gosti tun gosoota Arsii aanaalee godinoota keessa jiran keessa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu. Tamaamni akka balbala hangafa gosa Madarshoottis ni

dubbatama. Mootiin gosaa beekkamaan kan akka Fiitawraarii Juullaa Shobbee faa maqaa kaasuun ni danda'ama.

131) Ungaata

Gosti kunis aanaa Kofalee fi Diida'a keessa akka jiru ni himama. muraasa isaanii kan akka Gabrayyes Qaabatoo fi Gabii Tashitee kaasuu nan danda'a.

132) Usula

Usulli Baale, Arsii aanaa Kokkosaa fi Kofalee akkasumas ollaa Sidaamaa akka jiraatu ni himama. Namoota beekkamoo warraa keessaa Tagaaroo Genoo, Dr. Abdurrahiim Dooyyoo hayyuu biyyaa fi amantii maqaa kaasuu dandeenna.

133) Waaji

Gosti tun gosoota Sikkoo fi Mandoo biyyoota Arsii keessa jiran keessa tokko yoo ta'an,

Akkuma gosoota biraa mootii fi hayyoota akka

- ✓ Inikkaa bulliyee, Abdulqaadir Badachaa,
- ✓ Aadam Badachaa, Ammiyyoo Tufaa,
- ✓ Korroosoo Ciqaaqii fi Waarituu Goobanii kan gosa maqaa ittiin waaman fa'a qabu.

Hidda Latiinsa Gosoota Torban Waajii

1. Jaarsuu, 2. Waarisuu, 3. Bodhaa, 4. Folqaa, 5. Halchaayaa, 6. Liiban fi 7. Alii dha jedhamuun beekkamu.

134) Waasaree

Waasareen qabatamaan naannoo Dodolaa jira jedhamee amanama. Namoota akka H/Bakar Alaakaa fi Charuu Alaakaa akka fakkeennatti fudhachuu dandeenna.

135) Walashee

Gosti Walashee S/Gadaa keessatti Hangafa taate ***Baale keessa***

- 1) *Aanaalee Goobbafii*
- 2) *Roobe keessa hedduminnaan jiraatu.*

Gosa kana keessaa Hayyoota akka

- ✓ *Alii Sheeymoo,*
- ✓ *Aadam Buunsa,*
- ✓ *Mahaammad Aadam,*
- ✓ *sooressa Wolashee H/Abdulwahaab Alii fi Ilma*
- ✓ *isaanii Alii woliin eeruu ni dandeenna.*

H/Abdulwahaab Alii fi Ilma isaanii Alii woliin

136) Waam'anyee

Gosti kun naannoo Kofalee kan jiru yoo ta'u, qabatamaan naannoo Kofalee jira jedhamee amanama. Namoota maqaan isaanii armaan gaditti barreeffame akka fakkeennatti fudhachuu dandeenna.

Hayyoonni kunis maqaadhaan:

- ✓ Watticha Miiloo, Qaabatoo Boruu, Abdulqaadir Daatuu, Abdallaa Wottichaa,
- ✓ H/Saaddoo Wattichaa, Idiris Qaabatoo, Idiris Qaabatoo, Aabunaa Fonee,
- ✓ H/Tashoo Saaddoo, Aadam Heebanoo, Saamunaa Rakkisoo
- ✓ Dr. Nugusee Saaddoo, Saaddoo Wottichaa faa maqaa kaasuu dandeenna.

137) Washarmina

Washarminani gosa guddoo Kofalee fi Kokkosaa keessa jiraatu. Washarminni mooti mata isaanii qabaatanillee sirritti qorannee waan adda hin baasiniif maqaa dhawuu dadhabne.

Hayyuu beekkamaan Gosa Kanaa

- ✓ Giigii Galchuu
- ✓ Maattii Buttaa
- ✓ Bunkulii Kisii
- ✓ Baatolaa Maattii nama jedhamutu jira.

138) Washibiira

Washibiirri naannoo Siraaro fi Shaallaa jiraatu.

Namoota Beekkamoo Gosa Keessaa

- Wotticha kolaasoo; afoola naannootiin washibiira
Wotticha Kolaasooti jedhama
- Qaassaa Nyaammaa kaasun sirrii ta'a.

139) Waximannaa

Kanaaf maqaa isaanii qofa eeree bira darbuuf dirqamamee jira.

140) Woyyoo

Wayyoonni kun baay'inaan kan argaman naannoo Shaashamannee fi Kofalee keessa jiraatu. Gosti kunis mootii gosaa kan akka Galatoo Badhaasoo, yoo kaafane sirriidha.

141) Weegee

Gosti Weegee akkuma gosoota Arsii biroo naannoo godinalee Arsii aanaalee Adaabba fi Shaashamannee, Zuwaay, Adaamii Tulluu, Kofale keessa jiraatu.

Mootolee gosti kun horate keessaa

- ✓ Fiitawraarii Billuu, Buubaa Amboo,
- ✓ Hidheessa Dheekkoo fi H/Gadaa Morkatoo,
- ✓ H/Umar Qeebaloo, H/Kolbii, Waaqoo Jiloo,
- ✓ Huseen Ganamoo, Maammoo Ganamoo,
- ✓ Loggitaa Qaabatoo akka fakkeennatti kaasuu ni dandeenna.

142) Weerara

Werarris gosa baldhaa aanaa Shaashamannee, Shaallaa fi magaalaa Ajjee keessa jiraatu.

Gosti kunis goototaa fi hayyoota akka: -

- ✓ Badhaasoo Bokii,
- ✓ H/Hasan Gammadaa,
- ✓ Huseen Bariisoo,
- ✓ Galgaloo Cirrii,
- ✓ Aadam Cirrii faa maqaa yoo kaasan namatti tola.

H/Hasan Gammadaa

Hayyuu diinii fi Sabboonaa sabaa nama bara Woyyaanee gootummaan mootummaa diinaa afoo dhaabatee qabsaawa turee fi kan biyyeen Arsii Oromiyaa tun daraarsite.

143) Wodhituu:

Gosti tun gosoota Arsii aanaalee godina Arsii arfan keessa iddoo gara garaa kan jiran yoo ta'u, aanaa Dodolaa keessa heddumminaan jiraatu.

Namoota bebbeekamoo gosaa akka

- ✓ Heebanoo Waaqoo, Dawaanoo Heebanoo,
- ✓ Tusaa Hammadoo, Baqqalaa Dawaanoo,
- ✓ Karoorsaa Dawaanoo, Guyyee Heebanoo,

- ✓ Baqqalaa Dawaanoo, Eda’oo Baqqalaa Dawaanoo
- ✓ Dheeressaa Dawaanoo, Mitikkuu Guyyee fi
- ✓ Shibbiruu Guyyee fa’a kaasuu dandeenna.

144) Wolaasillaa

Gosti tun gosoota Sikkoo fi Mandoo aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiran keessa tokko. Isaanis akkuma gosoota biraa mootii fi hayyuu ittiin bulan qabu. Akka haasawa naannootti “**Wolaasillaa qoree Woladanyaa golee**” jedhamuun beekkama

145) Wondoo

Gosti Wondoo akkuma gosoota Arsii godinaalee Arsii arfan keessatti argamanii isaanis qubatanii kan jiran naannoo Qoree fi aanaa Wondoo yommuu ta’u, hayyoonni fi namoonni beekkamoon gosa kanaa Bunaa Irkisoo, Loloo Morkisoo, Elemoo Jaarraa fi Amaan Bushee fa’a maqaa dhahuu dandeenna.

146) Wosheeyyii

Gosti Wosheeyyee gosoota naannoo Agaarfaa keessatti kan argaman yoo ta’u, manguddoo Abdulqaadir Aadam jalatti waamamu.

147) Woxisannaa

Gosti Woxisannaa naannoo aanaa Dodolaa, Nansaboo fi Kokkosaa keessa baldhinnaan jiraatu.

148) Xeemoo

Xeemoon gosa guddoo beekkamtuu, aanaa Dodolaa fi Baale keessa jiraatu. Hayyuu heddu kan gosti xeemoo qabdu keessaa Aloo Arsee, Tulluu Kurrisuu faa kaasuun ni danda'ama.

149) Xiijoo

Xiijon gosa baldhaa aanaa Asaasa fi Boqqojjii akkasumas aanaalee Arsiif Baalee iddoo gara garaa keessa faca'anii jiraatu. Namoota baratani biyyaaf hojjetaa jiran heddu horatani jiru.

Hayyoota durii keessaa

- ✓ H/Birmajii Ilmii ka diinni Oromummaa isaa qofaaf wareege,
- ✓ H/Loloo Ilmii, H/Faqii Aagoo,
- ✓ H/Tusaa Aagoo, H/Anshaa Aagoo
- ✓ H/ Haajii Baffaa, Obbo Baqqalaa Ogatoo
- ✓ H/Bullii Kusuu faa eerun ni danda'ama.

H/Loloo ilmii

Isaan keessaa hayyoota bara hamayyaa

- ✓ Diinaa Muftii/Ambaasaddar,
- ✓ Obbo Awwaluu Abdii: - *Itti aanaa Perezdaantii Naannoo Oromiyaa*
- ✓ Dawwaanoo Kadiir
- ✓ Shifarraa Jaarsoo *fa'a maqaa kaasuun ni danda'ama.*

150) Gosoota Odeeffannoo hin argatin qubee 'A'

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii

irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan maqaan adda baasee barreessuf yeroo dheeraa na gaafate.

kan akkuma gosoota Arsii biroo godinaalee Arsii arfan keessatti argamanii hayyootaa fi mootolee gosaa adda addaa heddu qaban ta'anii ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hofolchitan hofoltii isin gaafachuu barbaada.

- Aabbuu, Abaat, Abbayyii, Aboojotani
- Abdooyyee, Abboolee, Aaqutaa
- Abbay, Abafmolo, Aboonii
- Aboonyee, Abula, Adaami, Askaala
- Adaamtuu, Adarshoo, Adarbaa
- Adulaala, Akkiyyaa, Alaa, Anasa
- Amaalama, Amaan, Amiinyaa
- Amoolaa, Arboonyee, Argamoo
- Ari'aa, Arroo, Asahuu, Asansaba
- Asgala, Ashmiraa, Asamsama,
- Awwaachuu, Aymaroo, Amaalagoo
- Ayyuub, Askaala, Arsaana

151) Gosoota Odeeffannoo hin argatin maqaan /alphabet ‘B’ irraa ka’u.

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan maqaan adda baasee barreessuf yeroo dheeraa na gaafate. kan akkuma gosoota Arsii biroo godinaalee Arsii arfan keessatti argamanii hayyootaa fi mootolee gosaa adda addaa heddu qaban ta’anii ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hoffolchitan hoffoltii isin gaafachuu barbaada.

- Baalle, Baaloo, Baammannaa, Balakasa, Ballakassa,
- Barbachoo, Bari, Barolla, Basaasoo, Basimannaa,
- Beegoo, Bidroosa, Bilibllloo, Bultum, Biriraa,
- Biyyaalee, Boorana, Boqqojjii, Birarraa, Bulgaduma,
- Buraaro, Burtuu, Bafomaala

152) Gosoota Odeeffannoo hin argatin maqaan ‘C fi D’ qofa irraa ka’u.

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan

maqaan adda baasee barreessuf yeroo dheeraa na gaafate. kan akkuma gosoota Arsii biroo godinaalee Arsii arfan keessatti argamanii hayyootaa fi mootolee gosaa adda addaa heddu qaban ta'anii ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hoffolchitan hoffoltii isin gaafachuu barbaada.

- Caatoo, Cafichoo, Camaca, Cawwaa, Ciimoo
- Daagooyyee, Daagulle, Daallee, Daayidaa
- Daddina, Dalle, Damona, Danbii, Dangee
- Daroo, Dawaadina, Daawwee, Digaluu,
- Dishani, Donchoo, Dooganni, Daqeen

153) Gosoota Odeeffannoo hin argatin maqaan “E fi G” irraa ka’u

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan maqaan adda baasee barreessuf yeroo dheeraa na gaafate. kan akkuma gosoota Arsii biroo godinaalee Arsii arfan keessatti argamanii mootolee gosaa heddu kan qaban ta'anii ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hoffolchitan hoffoltii isin gaafachuu barbaada.

- Eegoogoo, Eessawwaa, Eljoo, Ershoo, Faraca,
- Farrajjee, Farzaana, Finxoo, Frraan, Gaadoo,
- Gaandnshoo, Gaatura, Gaagurtuu, Gadoon, Gadullaa,
- Gadullota, Gaalamtuu, Garaadee, Galachoo, Garisoo,
- Ganboo, Garoraa, Gassalla, Gibmoota, Giraamaa,
- Golanuura, Gollomanya, Goodoola, Goomora,
- Gotuugossa, Gurdaama, Gurraa Godagmannaa,

**154) Gosoota Odeeffannoo hin argatin alphabet ‘H’
gofa irraa ka’u**

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan maqaan adda baasee barreessuf yeroo dheeraa na gaafate. kan akkuma gosoota Arsii biroo godinaalee Arsii arfan keessatti argamanii hayyootaa heddu kan qaban ta’anii ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hoffolchitan hoffoltii isin gaafachuu barbaada.

- ✓ Habeebee, Haburaa, Haballosa, Habare
- ✓ Habureni, Hachana, Hadaagaa, Haddaa,
- ✓ Halangoo, Haliibana, Harboo, Harwa, Hasana,
- ✓ Hurfeo, Hawwaree, Haximannaa Heerara,

- ✓ Heexamoosa, Heeydara, Hellaani, Hindooraba,
- ✓ Hismannaa, Hananqadosa, Hoboltoo, Hooranso

155) Gosoota Odeeffannoo isaanii hin argatin/ alphabet ‘I’ qofa

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan maqaan adda baasee barreessuf yeroo dheeraa na gaafate. kan akkuma gosoota Arsii biroo godinaalee Arsii arfan keessatti argamanii hayyootaa fi mootolee gosaa adda addaa heddu qaban ta’anii ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hoffolchitan isin gaafanna.

- ✓ Ibsana, Iimara, Imaroo
- ✓ Isleeymana, Itayyaa

156) Gosoota odeeffannoo isaanii hin argatin alphabet ‘j fi k’

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan maqaan adda baasee barreessuf yeroo dheeraa na gaafate. kan akkuma gosoota Arsii biroo godinaalee Arsii arfan keessatti

argamanii hayyootaa fi mootolee gosaa adda addaa heddu qaban ta'anii ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hoffolchitan isin gaafanna.

- Jaju, Juranaa, Kachoraa, Kajawani, Kancheen,
- Kabiiroo, Karrayyuu, Kanshituu, Karaleeni, Kararn, Kojii, Konee,
- Korbeeyyii, Kubbaayyee, Kube, Kullisha

157) Gosoota odeeffannoo isaanii hin argatin alphabet 'L, M, N' ka'u

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan maqaan adda baasee barreessuf yeroo dheeraa na gaafate. kan akkuma gosoota Arsii biroo godinaalee Arsii arfan keessatti argaman hayyootaa fi mootolee gosaa heddu qaban ta'anii ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hoffolchitan isiniin jenna.

- Laxamannaa, Leemmosa, Kormiinee, Krmneni,
- Laajjemannaa, Leemmuni, Liimmoo, Maanalnuura,
- Maankula, Maaydoo, Maazaza, Macana, Machamannaa,
- Makkoo, Malaman, Maleekkoo, Manaankaba,

- Maroo, Masara, Masaranjee, Massarjeni, Mazara,
- Meettaa, Moccitu, Moddallee, Mooriba, Mora,
- Mazara, Niitee, Niyyaara, Noonnoo, Nugee,

158) Gosoota odeeffannoo hin argatin maqaan ‘O’ ‘Q’fi ‘R’ ka’u

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan maqaan adda baasee barreessuf yeroo dheeraa na gaafate.

kan akkuma gosoota Arsii biroo godinaalee Arsii arfan keessatti argamanii hayyootaa fi mootolee gosaa adda addaa heddu qaban ta’anii ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hoffolchitan hoffoltii isin gaafachuu barbaada.

- Obaayanna, Oborraa, Ogolchoo,
- Odomannaa, Qabani, Qabooni,
- Qafituni, Qalboo, Qeraan, Qirbinyee,
- Qooddoo, Qoorabdoo, Raasoo, woxee

159) Gosoota Odeeffannoo isaanii hin argatin qubee

‘S’ irraa ka’an

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan maqaan adda baasee barreessuf waan na rakkise. kan akkuma gosoota Arsii biro godinaalee Arsii arfan keessatti argamanii hayyootaa fi mootolee gosaa adda addaa heddu qaban ta’anii kan ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hofolchitan hofoltii gaafachaa isinii ibsuu barbaada.

- Saamoo, Saanbituu, Sabbentu, Sabitoo,
- Sabunani, Singiga, Suraarani, Soobbaa, Shafdaala
- Sikkisaa, Sarbaayyee, Sebeeni, Shaakko,
- Sarbooni, Shaalimanaa, Shaamdee, Shaamida,
- Shakmara, Shanaka, Shankoora, Shankorani,
- Shatura, Shatuu, Shawwadee, Sheebbaa

160) Gosoota Odeeffannoo isaanii hin argatin qubee

‘T’ & ‘U’ ka’an

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii

irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan maqaan adda baasee barreessuf waan na rakkise. kan akkuma gosoota Arsii biro godinaalee Arsii arfan keessatti argamanii hayyootaa fi mootolee gosaa adda addaa heddu qaban ta'anii kan ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hoffolchitan hoffoltii gaafachaa isinii ibsuu barbaada.

- Tuntunaa, Tuuquu,
- Unganyee, Urii, Usulna,
- Ursuqaa, Ulullee,

161) Gosoota maqaan Odeeffannoo isaanii hin argatin/qubee 'w'

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan maqaan adda baasee barreessuf waan na rakkise. kan akkuma gosoota Arsii biro godinaalee Arsii arfan keessatti argamanii hayyootaa fi mootolee gosaa adda addaa heddu qaban ta'anii kan ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hoffolchitan hoffoltii gaafachaa isinii ibsuu barbaada.

- Waata, Wayabosoo,
- Waaqalola, Waariyoo, Wolaanshoo, Wondoo,
- Wooragoo, Worshammannaa,

162) Gosoota Odeeffannoo isaanii hin argatin/qubee 'x' & 'y' 'z'

Gosoota kanniin akka gosa Oromoo Arsii tokkotti haa beeku malee aanaalee godinoota Arsii arfan keessa jiraachuu isaanii irraa kan hafe namoota gosaa beekkamoo isaan jalatti bulaa turan maqaan adda baasee barreessuf waan na rakkise. kan akkuma gosoota Arsii biro godinaalee Arsii arfan keessatti argamanii hayyootaa fi mootolee gosaa adda addaa heddu qaban ta'anii kan ammaaf maqaa isaanii argachuu hin dandeenne. Kanaafuu, jiraattota gosaa irraa akka nu hoffolchitan hoffoltii gaafachaa isinii ibsuu barbaada.

- Xapheena, Xeerar,
- Xooqaya, Yaabetaa, Yaayyaa, Zaranxalla